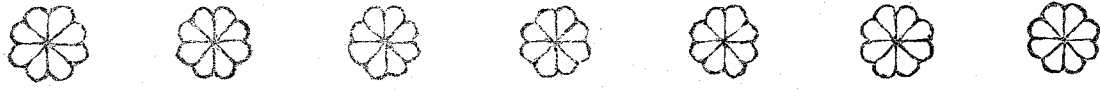

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

* Ένας λαός υφάνεται ήμα
δείξη πώς δε φοβάται την
αλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φου-
σικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'. * ΗΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 30 ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ 1908 * ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘΜ. 2 * ΑΡΙΘΜΟΣ 289

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ. Τρία λόγια (τέλος).
ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ. Κριτικές αναποδιές.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. Ιστορικά ξεγυμνώματα (συνέχεια).
ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ. Στην ουσία.
ΑΘΗΝΑΙΟΣ. Το κόσμου.
ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ. Τωρινά και περασμένα.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Δ Ζήλος, Μελικέρτης, Μπόρας.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΣΤΙΧΟΙ

Όχι πού ή τύχη σέφερε στο σπίτι
για να χαλάσεις τη φωνιά του αστροίτη
δίπλα στην κούνια των πουλιών στημένη,
μα μόνο οι πόθοι οι αίματοαναμένοι,
—στην έκκληση γενιά χέρι να δώσεις
και μες τα γέρα να την ξαναγιάσεις.

Κι όπου σταλάζαν τοίχοι νοτισμένοι
μ' αίματα μύθρα και πηχτά βαμένοι
το ήλιόφωτο ξανθό τώρα ξεσπάει
σ' ώρα μεσημεριού κι ο πού άγαπάει
δεμένος σ'ών ματιών το θερμό βύθος
της νέας του γενιάς μετράει το πλήθος.

Δ. ΖΗΛΟΣ

ΤΩΡΙΝΑ ΚΑΙ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ

Περώνοντας ο κ. Ταγκόπουλος από την Πάτρα, διάβασε την περασμένη Κεριακή (23 του Μάρτη) απόγευμάς στην «Ένωση των Ελλήνων εργατών» μπροστά σε διακόσους περίπου εργάτες, την πολιτικοκοινωνική μελέτη του «Τωρινά και Περασμένα — Όχλος και Λαός». Οι εργάτες άκουσαν με προσοχή τη μελέτη και στο τέλος ξεσπάσαν σε χειροκροτήματα.

Υστερ' από τον κ. Ταγκόπουλο, ανέθηκε στο βήμα ο δημιουργός και πρόεδρος της «Ένωσης» κ. Γ. Μουρίκης δικηγόρος, κι αφού με λόγια θερμά ευχαρίστησε τον κ. Ταγκόπουλο, μίλησε στους εργάτες για τη μεγάλη σημασία του αγώνα του, τόσο την κοινωνική όσο και την εθνική, και τους σύστησε να ναι πάντα αδερφωμένοι, γιατί η ένωση είναι δύναμη και η ένωση φέρνει τη νίκη.

Ο κ. Μουρίκης έχει μελετήσει βαθιά το εργατικό ζήτημα και γι' αυτό έχει αφοσιωθεί σ' αυτό, δουλεύοντας και με το λόγο και με την πένα για το ζήτημα και την επιτυχία της ιδέας του. Είναι ρήτορας δυνατός και κατέχει το μεγάλο μυστικό να ενθουσιάζει και φανατίζει τον κόσμο,

όχι με λόγια κούφικα και παχιά, μα με πλούσια επιχειρήματα και με ζωντανές εικόνες.

ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Από τότε που έγραφα την τελευταία κριτική μου τυπωθήκανε μερικά δράματα και διηγήματα που αξίζει να γίνη λόγος γι' αυτά. Και θ' αρχίσω με τα διηγήματα του κ. Ξενόπουλου, Σειρά Τρίτη.

Μιλώντας εδώ και δύο χρόνια για τη «Μαργαρίτα Στέφα» του κ. Ξενόπουλου προσπάθησα να χαρακτηρίσω το ταλέντο του και να δείξω πώς αν του λείπουν άλλα χαρίσματα — και μερικά σημαντικά — όμως δεν μπορούμε να του άρνηθούμε την παρατηρητική αξιοσύνη. Τα ίδια συλλογίζομαι και τώρα διαβάζοντας τα διηγήματά του. Ποιητής δεν είναι και δεν τον αποτραβούν ούτε οι στρογγυλές γραμμές του κλασικού ούτε τα κυματιστά όνειροφαντάσματα ούτε οι συννεφιασμένες ψυχολογίες που χάνονται μέσα στις αποδείλινες ψυχές για να φιλολογήσουνε κάτι διαβατάρικα μυστικά, κάποιες άπιαστες και δυσαρμόνιστες νοσταλγίες. Όχι, αυτός στέκεται μέσα στη ζωή τη θετική και τήνε κοιτάζει καθώς είναι — έτσι άμορφη κι άσυνταίριαστη και σκόρπια και συχνά κωμική. Του άρέσουνε οι χτυπητές εικόνες που χοροπηδούνε γύρω μας, κυνηγεί τις μικρές ήθογραφικές σκηνές, περιορίζεται συχνά στην είρωνική ξεϊστόρηση ταπεινών τύπων και παρατηρώ πως ή τέχνη του άπαντα τις κλητέρες επιτυχίες της σ' άζουγραφίζει τύπου Ζακωβινούς. Φαίνεται πως ή μούσα της πατρίδας είναι κείνη που μιλάει πιο ρυθμικά στον κ. Ξενόπουλο.

Κι αυτό με φέρνει να πω πως το μόνο άληθινά καλό διήγημα της συλλογής αυτής είναι ή «Αναθρεφτή». Βρίσκουμε κει μέσα το σιδηρ' Αντωνάκη τον Κιτραμνή, έναν καλό άνθρωπό που όλο και καμώνεται το σκληρό και τον άγριο και που πάντα καταντά να κάνη κείνο που θέλει ή γυναίκα του — και μέλιστα παρά πάνω άπ' ό,τι του γυρεύει κείνη — έτσι από μιάν άδυναμία και κάποια ματαιότητα. Και μ' άρέσει ή επαρχιώτικη αυτή ιστορία γιατί είναι γραμμένη με σωστή παρατήρηση και πέννα ζωντανή και γιατί ή γλώσσα της έχει ένα ντόπιο γούστο που τήνε νοστιμείει σημαντικά.

Άδικα όμως θα γυρέψουμε άλλο διαμάντι σαν τήνη «Αναθρεφτή» μέσα σε τούτα τα διηγήματα. Τ' άλλα όλα — χαλίγια και βότσαλα που ψευτολάμπουνε σαν πετράδια της θάλασσας μα που μόνο τσικ-

μακόπετρες είναι — νεροπλυμένες κι αυτές. Καμπούριαζουν, κοντοστέκονται, κομπιάζουν, παρατρέχουνε και κάποτε κι αυτή ή παρατήρηση δέ φαίνεται σωστή κ' ιδιόρρυθμη. Τα περισσότερα — εξαιρώ τον «Όχτρο Άθανάσιμο» που έχει κάποια αξία — είναι γραμμένα δημοσιογραφικά, βιαστικά, δίχως την άγάπη του τεχνίτη για το έργο του ή την επίμονη περιέργεια του μελετητή. Ο «Μιλημένος Ένορκος» είναι καλό παράδειγμα γιατί έχει μέσα του όλα τα στοιχεία που κάνουν το δυνατό ήθογραφικό διήγημα μα κάποια άφροντισιά ή κι άτυπομονησία του χάλασε τη μορφή και το έσπρωξε σε μιá γλώσσα που μάς ξαφνίζει με άλλόκοτα παρακυλίσματα.

Του κ. Νιρβάνα τα διηγήματα — «Αλήθεια και Ψέμα» — είναι δουλεμένα με περισσότερη τεχνική στοργή και τ' άπαλοταράζει πάντα κάποιο άερακι λυπημένης ποίησης. Δέ βρίσκουμε πιά εδώ τη γοργή ματιά του κ. Ξενόπουλου που πάει κι άρπάζει το ζωντανό περιστατικό από το σβέρκο, μα κάποιος αντίλαλος δημοτικού τραγουδιού και κάποια φιλοσοφική λαχτάρα προς το μυστήριο της ζωής μάς ανεβάζει κάποτε σε πιο γαληνεμένους όρίζοντες. Ο πρώτος δύσκολα βγαίνει από την πολυκόσμη ρούγα της χώρας, ο δεύτερος προτιμά ν' άποξενιχτεί στη σκιά της έκκλησούλας του βουνού ή και ν' άρμενίζη φεγγαρόψυχος σε παραμυθένιες χώρες άγανές και σε κόσμους ψιλοδιάφανης φαντασίας. Κι ακόμα σαν κατεβαίνει στον κόσμο μοιάζει σ'ά να τότε πιάνη μιá δειλία και σ'ά να φοβάται πως κι αυτός σαν όνειρο μπορεί να διαλυθί μπροστά του.

Ο κ. Νιρβάνας θέλησε σε τούτα τα διηγήματα να μάς μιλήση με άπλά λόγια για φιλοσοφικές έννοιες και θαρρώ πως μιá συστηματική άνάλυση της ψυχολογίας του θα μάς έδειχνε ότι το κύριο του γνώρισμα είναι σαν ένα κούρασμα, σκεδόν ένας φόβος της ζωής. Ο πόνος σηκώνεται γύρω του σαν κάτι άνίκητο και μοιρόγραφο και σαρκαστικό κ' είναι γι' αυτόνα τυραννία ή άσκήμια της ζωής. Δέ φαίνεται να βλέπη πως ίσια ίσια οι δυσαρμονίες είναι το θεμέλιο της ζωής, πως δίχως αυτές ζωή δέ θα ύπαρχε, πως όσο κι αν έμεις βαφτίζουμε Κακό κάθε τι που δέν έχει συναρμοστή κατά τη δική μας αντίληψη του κόσμου, όμως μπορεί στ' αλήθεια κακό να μñν είναι μα ένας άπαραίτητος όρος της δικής μας υγείας. Μερικοί έχουνε τη δύναμη της αντίδρασης, άλλοι πάλι προτιμούνε το «άθες βιώσας» και βρίσκουνε λιμάνι σε καμιά κυρναϊκή φιλοσοφία ή όμορφολάτρισσα ποίηση.

Μά πάλι κάποια διχογνωμία μάς βρίσκει και δώ. Μπορεί κατά βάθος κι αυτό ακόμα το άποτραβήγημα κι αυτό το ντροπαλό αντίκρουσμα κ' είρωνικό

κάπως χαμόγελο πρὸς τὴ ζωὴ, νὰ εἶναι κι αὐτὰ ἕνας τρόπος πολέμου, μιὰ κρυμμένη ἀντίδραση πού ἀντὶ νὰ ξεσπᾷ θεληματικά προσπαθεῖ μὲ τὴ στωϊκὴ ὑπομονὴ καὶ μὲ τὴν ἰδεολογικὴ αἰσθηματικότητά κάτι ν' ἀλλάξῃ, κάτι νὰ διορθώσῃ κ' ἔτσι νὰ τοιμάσῃ κάπου τὴ γέννηση πῶς καλοδέματης ζωῆς.

Δὲ συμπαθῶ καθόλου τὴν αἰσθηματικότητά κ' ἴσως αὐτὸ νὰ μὲ κἀνῃ ἄδικο σὰ διαβάζω διηγήματα σὰν τὴν «Ψεύτρα Ἀγάπη», τὴν «Καρδιά τῆς Κούκλας» καὶ τὴν «Πολιτεία τῆς σιωπῆς». Εἶναι γραμμένα μὲ λιτότητα καὶ τοῦ φανταστικοῦ ἢ ἀπόκοσμη μαγεία τοὺς δίνει μιὰ χάρη ξεχωριστή. Ὅμως τὸ φιλοσοφικὸ τὸ νόημα μένει πάντα πολὺ ἀπαλό, σὰ μιὰν ἀπόμακρη φωνὴ καμπάνας, καὶ δὲ βρίσκω πούθεν τὴ σφιχτὴ εἰκόνα, τὴ βαθυξεριζωτὴ παρατήρηση, τὴ φράση γιὰ τὴ λέξη πού μᾶς φωνάζει πὼς ἀλήθεια ἐδῶ ἀγγίξαμε τὰ νεῦρα τῆς ζωῆς. Κάποια καταχνιά—ὁμορφὴ μὰ δολερή—μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ κόσμον καὶ κἀνει τὴν ἐντύπωση διαβατάριχη καὶ δὲν ἀφίνει τὴν ἔννοια τὴν ποιητικὴ νὰ σωματωθῇ σὲ τυραννικὴ προσωποποίηση. Καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου ὁ ποιητὴς πρέπει νὰ εἶναι τύραννος, πρέπει νὰ ζωντανεύῃ τόσο δεσποτικά, τόσο μαντευτικά, τόσο αὐτότελα τίς ιδέες του ὥστε νὰ μπαίνουν μέσα μᾶς ἀθελά μᾶς καὶ νὰ μᾶς κυβερνοῦν καὶ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε πού σταματᾷ ἢ ποιητικὴ τους ὑπόσταση καὶ πού ἀρχίζει ἢ δική μᾶς ἀντίληψη τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου.

Καὶ θὰ πῶ τώρα πὼς παρὰ πάνω ἀπ' ὅλα τοῦτα τὰ διηγήματα βάζω τὰ δύο ἐκεῖνα τὰ μικροῦτα καὶ ὀλοζώντανα—τὸν «Καμπούρη» καὶ τοὺς «Μενεξέδες». Λίγες λαφριές πεννιές, κάτι φτενές χρωματιές ἀκουαρέλας, κι ὅμως ἡ ψυχολογία τους φτάνει σὲ τόσο φιλὴ ἀνάλυση πού νὰ ξαναγυρίσῃ ἀντιδραστικὰ σὲ δύνμη σθετική καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἀλάκερη ἀνθρώπινη ἱστορία.

Ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθας» εἶναι προσωπικός μου ὄχτρος—ὄχτρος γιατί φοβοῦμαι μήπως μὲ κἀνῃ κακοκαρδίω τὸ φίλο μου τὸ Νιρβάνα. Εἶναι ἀλήθεια πὼς μᾶς εἶπε τώρα τελευταία πὼς δὲν πολυσκοτίζεται γιὰ τὰ παλιά του πουκάμισα καὶ δὲν τόνε νοιάζει ἂν ἐμεῖς οἱ κριτικοὶ μαλλιοτραβιούμαστε μ' αὐτὰ, μὰ ὅπως κι ἂν εἶναι κάτι δικό του πρέπει δίχως ἄλλο νὰ ἔμεινε μέσα σ' αὐτὸ τὸ πουκάμισο καὶ θὰ ἔλεγα μάλιστα πὼς ἕνας τεχνίτης πάντα κρύβει μέσα του κάποια μυγιάγγιχτη στοργὴ γιὰ περασμένα του ἔργα γιατί, ὅσο κι ἂν τὰ ξε-

χνᾷ, ἐκεῖνα ποτὲ δὲν τὸν ξεχνοῦνε. Καὶ στὸ κάτω κάτω τὰ ἔργα εἶναι γιὰ μᾶς ὁ ἴδιος ὁ τεχνίτης.

Ὁ κ. Νιρβάνας σ' ἕνα τοῦ ἄρθρου στὸ «Νουμά» μᾶς ζήγησε ποιὸς καὶ τί εἶναι ὁ Μάρθας. Κι ὅμως δὲ συμφωνῶ καὶ πολὺ μὲ τὸ χαρακτηρισμό του. Ἴσως αὐτὸ νὰ μοιάζῃ κάπως τολμηρὸ μὰ μῆς καὶ τὸ δράμα στέκεται τώρα μόνο του ὁ καθένας μᾶς μπόρεῖ νὰ τὸ βλέπῃ καὶ νὰ τὸ μελετᾷ μὲ τὰ δικά του μάτια καὶ κρίση καὶ δὲν εἶναι θαρῶ σπάνιο νὰ τυχαίῃ πὼς οἱ ἄλλοι οἱ ξένοι κάποτε—γιὰ νὰ μὴν πῶ πάντοτε—καταλαβαίνουν τὸ ἔργο πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ του.

Ἔτσι πού τότε βλέπω ὁ Μάρθας εἶναι ἄνθρωπος δίχως χαραχτήρα πού ὅμως ἔχει τὴ μανία νὰ δείξῃ χαραχτήρα. Λέει καὶ περᾶσει πὼς θέλει νὰ νικήσῃ τὴ Μοῖρα μὰ κατὰ βάθος φοβᾶται τὴ ζωὴ καὶ γιὰ νὰ σκεπᾶσῃ τὴ ντροπὴ τῆς ὑποχώρησης καὶ τῆς φευγάλας μεταχειρίζεται γιὰ πρόφασιν τὸ ψέμα τῆς ὁμορφιάς. Ἄν εἶταν ἀληθινὰ δυνατὸς ἄνθρωπος θὰ κοίταζε αὐτὴ τὴν περίφημη Μοῖρα κατὰμυκτα καὶ θὰ ἔβλεπε πὼς τὸ μεταφυσικὸ αὐτὸ σκιάχτρο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς του. Θὰ ἔβλεπε πὼς ὁ ἥρωας δὲ ζαρώνει καὶ δὲν κρύβεται μπροστὰ στὴν ἀσκήμια καὶ τὴ δυστυχία μὰ τίς πολεμᾷ μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα καὶ μὲ πείσμα καὶ μὲ ἀσυγκίνητη θέληση. Κι ἂν εἶναι τέτοιος τότε φροντίζει νὰ ξαπλώνῃ τὴ δυνάμη του καὶ σ' αὐτοὺς πού ἀγαπᾷ, καὶ δὲ φοβᾶται νὰ ξεγυμνώσῃ μπροστὰ τοὺς τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς. Τὰ ψεύτικα τριαντάφυλλα δὲν μποροῦνε νὰ κρύψουν τὴ σαπίλα τοῦ νεκροῦ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη οὔτε γενναῖο νὰ κρύβῃς τὸ θάνατο· εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ χαλκοδένης τὴν καρδιά σου.

Τὸ λάθος τοῦ Μάρθα—τὸ ξαναλέω—εἶναι πὼς νομίζει τὴ δυστυχία κάτι ἀντικειμενικὸ, κάτι πού πέφτει ἀπάνω μᾶς σὰν ὄχτρος σταλμένος ἀπὸ ξένους θεοὺς. Ὅμως ἔτσι δὲν εἶναι. Ἡ μοῖρα φωλεύει μέσα μᾶς καὶ μεῖς τὴνε φτειάνουμε. Κ' ἐπειδὴ ὁ Μάρθας παραγνώρισε αὐτὴ τὴν ἀλήθεια δὲν πολεμᾷ νὰ ξετινάξῃ τὴ νικημένη μοῖρα πού πεθαίνει μέσα του μ' ἀφίνῃ τὴν ἀγκραῖνα νὰ τόνε πλημμυρήσῃ. Κι ὀλοένα νομίζει πὼς ἀπ' ὄξω ἔρχεται τὸ κακὸ ὡς πού φτάνει μιὰ στιγμή πού βλέπει ἄξαφνα θαμπερὰ τὸ ψέμα του καὶ τὸ νοιώθει νὰ τοῦ σφίγγῃ τὸ λαιμὸ καὶ τότε γιὰ νὰ μὴν παραδεχτῇ τὸ λάθος του προτιμᾷ νὰ σκοτώσῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ γυναίκα του τὴν ἀγαπητὴ πού τὴν εἶχε ἀφίσει νὰ φτερουγίσῃ ξένοιαστη σ' ἕνα ὠραῖο γκλανοζάνθο ὀ-

νειρο. Μ' αὐτὸ ἐγὼ τὸ λέω ἀναντρεῖα.

Μῆς ὅμως καὶ τὸ ἀναγνωρίσουμε πὼς ὁ Μάρθας εἶναι νευριασμένος χιμαιροπλόκος τότε βρίσκουμε πὼς ἀλήθεια τὸ δράμα τοῦτο ἔχει μέσα του μιὰ τραγικὴ λογικὴ καὶ πὼς ἡ καταστροφὴ ξεσπᾷ μὲ τὸν ἀπλοῖκὸ λυρισμὸ ἀρχαίας τραγωδίας. Ὡς τόσο ἔχουμε κίβλας γραφῆ τόσα πολλὰ γι' αὐτὸ τὸ ἔργο πού τὸ νομίζω περιττὸ νὰ ξαπλωθῶ περισσότερο καὶ μόνο μιὰν ἀκόμα θὰ κἀνω παρατήρηση. Μερικοί, θαρῶ, κατηγοροῦσαν τὸ δράμα γιατί τοὺς φαίνεται ξένης τέχνης ἀντιφέγγισμα. Ὅμως μιὰ τέτοια κατηγορία δείχνει καὶ κάποια ἀμελετησιά. Καὶ θὰ πῶ κάτι χιλοσιπωμένο γράφοντας ἐδῶ πὼς ξένη τέχνη δὲν ὑπάρχει καθὼς δὲν ὑπάρχουν καὶ ξένες λέξεις. Ἄν ἕνα ἔργο σὲ μᾶς τοὺς σημερινούς Ἑλληνες μᾶς φανῇ ζωντανὸ καὶ μᾶς συγκινήσῃ εἶναι δικό μᾶς κι ἂς βσταῇ ἢ καταγωγὴ του ἀπ' ὅπου κι ἂν εἶναι. Ἴσως τὸ δράμα τοῦτο τοῦ κ. Νιρβάνα νὰ μᾶς θυμίσῃ τεχντροπιές βορειανές καὶ ψυχολογίες πού δὲν εἶναι ντόπιες, ὅμως αὐτὸ δὲ θὰ εἶχε καμιά σημασία ἂν ὁ Μάρθας μᾶς ζέσταινε τὴν ψυχὴ. Τὴ δική μου τὴν ἀφίνει κρούα γιατί τὸ ψέμα πού κρύβει μέσα του δὲ μού ἐπιτρέπει νὰ τὸν ἀγαπήσω καὶ νὰ τόνε λυπηθῶ.

Ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Νιρβάνα πού ἀνάφερα παρὰ πάνων ξεσηκῶν τ' ἀκόλουθα λόγια γιατί καὶ σωστά τὰ βρίσκω καὶ γιατί μὲ βοηθοῦνε τώρα νὰ ζητάσω ἕνα ἄλλο δράμα, τίς «Ἀλυσίδες» τοῦ κ. Ταγκόπουλου. Ὁ κ. Νιρβάνας γράφει: «Ἐνα ἔργο ὀστερεμένο ἀπὸ ὁμορφιά εἶναι καὶ κοινωνικὰ στεῖρο, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ ἀξία τῶν ιδεῶν πού τὸ κινεῖνε, καὶ τὸ νὰ θέλῃ κανένας νὰ ὑποτάξῃ τὴν τέχνην σ' ἕνα σκοπὸ πού τῆς εἶναι ξένος, κατανατᾷ ἢ τὴν καταστρέφῃ καὶ καταστρέφοντας τὴν νὰ πτῆς ἀφαιρέσῃ ἀκριβῶς τὴν κοινωνικὴ τῆς δυνάμη».

Τέτοιο περίπου μού φαίνεται νὰ εἶναι τὸ ψεγάδι πού ἐμποδίζει τίς «Ἀλυσίδες» νὰ εἶναι ἔργο ἀρετὰ ζωντανὸ γιὰ νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ ξεχνοῦμε τίς ιδέες πού τὸ γέννησαν—νὰ τίς ξεχνοῦμε σὰν παίζεται τὸ δράμα μὰ γιὰ νὰ τίς ξαναβρίσκουμε μέσα μᾶς σὰν τὸ συλλογίζομαστε. Τὸ ξέρω πὼς ὁ κ. Ταγκόπουλος δὲ θέλησε νὰ μᾶς δώσῃ τὴ συγκίνηση τοῦ ὠραίου μὰ τὸ κήρυγμα τῆς ἀλήθειας, ὅμως θαρῶ πὼς ἡ προσωποποίησι μιᾶς ιδέας δὲν εἶναι ἀξία νὰ δώσῃ χαραχτήρα κι ἀτομικότητα στὸ πρόσωπο πού τάχτηκε ἀπὸ τὸ δραματογράφου γιὰ νὰ τὴνε ζωντανέψῃ. Θὰ εἶτανε πῶς δραματικὸ ἂν τὰ πρόσωπα χωρὶς νὰ τὸ ξέρονε πὼς ἀντιπροσωπεύουν ιδέες βρι-

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΡΙΑ ΛΟΓΙΑ *

(•ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΜΗΛΑ• ΤΟΜΟΣ Δ')

Τὸ Νουμά δὲν ἀνοίγω, γράμμα δὲ διαβάζω, βιβλίον δὲ βλέπω, πού ὁ καθένας νὰ μὴ μᾶς βγῆ καὶ μ' ἕνα σύστημα τοῦ κεφαλοῦ του. Τώρα τελεφταία, ἔγραψε ὁ Φυτίλης σὲ μιὰ πολιτικὴ φημερίδα ἕνα χαριτωμένο ἀρθροδάκι, δημοσίεψε κ' ἕνα πολυσήμαντο πάρεργο—Γλωσσικὰ—πού μού ἔκαμε κίβλας τὴν τιμὴ νὰ μού τάφερώσῃ, μὰ καὶ πάρεργο καὶ ἀρθροδάκι γλωσσολογημένα σὲ μιὰ γλώσσα, ὠρθογραφημένα σὲ μιὰ ὀρθογραφία, πού νὰ σᾶς πῶ πιά καὶ τὴ μάθη, ἐγὼ πέρα δὲν τὰ βγαζῶ. Οἱ ἄλλοι μᾶς οἱ Πολῖτες, τὰ λαμπρά μᾶς τὰ παλληκάρια πού ἡρωικά δουλέβουνε γιὰ τὴν Ἰδέα, πού δουλέβουνε

καλῆτερις ἀπὸ κάθε ἄλλονε, καὶ τοῦ λόγου τους κάθε τόσο μού καινοβολοῦνε. Ἀπ' ὅλους ὅμως τρομερώτερα ὁ Πάλλης. Πάρτε μου, σᾶς παρακαλῶ τὸ τελεφταῖο του τὸ βιβλίον ἢ τὴν τελεφταία του μετὰφραση ἀπὸ τὸ γερμανικὸ τὸ κείμενον τοῦ Brugmann: Γραφὴ καὶ δημοτικὴ καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα στὴν Ἑλλάδα (1). Πάρτε το καὶ μελετήστε το καλὰ. Ὁ Πάλλης ἔχει γλωσσοπλαστικὴ δυνάμη πρώτης ἀράδας· τὸ δείχνει καὶ δῶ μὲ κάτι ὄρους πού τοὺς ἀρπάζει τὸ μάτι σου καὶ τοὺς χαίρεσαι ἀμέσως, σὰν τὸ φρέσκο, τὸ κρυσταλλένιον τὸ νερό, τὴ σὴ ὄρεξή σου δίνουνε· ξεσυντροφιάζω (σελ. 7), παντοινέβω (8, 1), ἀτομοσύνη, τρανοδύναμο (9), γραφαγάπη, ἀρκειοσύνη (11), ἀρχαιοπετριές (19), καὶ κάμποσα τέτοια. Γιὰ τὰ ποδελόαιπα, μὴ ῥωτᾶτε. Ἄλλοιμονο καὶ τρισαλλοίμονο! Μὴ ῥωτᾶτε οὔτε γιατί βάζει ἀτομοσύνη μὲ ο, ἐνῶ τὸ στενωτάτα θὰ σᾶς τὸ βάλῃ μὲ ω, ἐκεῖ μάλιστα πού ὡς κ' ἢ ἀρχαία γραμματικὴ μᾶς τὸ παραδῶσε μὲ ο, στενωτάτος, κενότατος. Ἄς ἀφήσουμε, σὰν ἀγαπᾶτε, καὶ τάνυπόφορο τὸ θᾶν καὶ τὸ ἀλλόκοτο ἐκεῖνο τὸ κ',

1) Γιὰ τὸ ἄρθρο τοῦ Brugmann, κ. 'P. x. M., Γ', 2 κ. ἄκ.

μὲ τὸν ἀπόστροφόν του (2). Ἐλάτε νὰ ζητάσουμε κάτι πῶς σημαντικό. Θὰ μᾶς τὰ παραζηλώσῃ πάντα ἢ στὴν καθαρῆουσα ἢ στὴ δημοτικὴ. Στὴν καθαρῆουσα: στενωτάτα (5), φουσιώτατα (20), πασιγνωσιώτατη (21, 1), λιγώτατοι (21, 2), χαραχτηρσιωκάτατο (24, 1), κλασσιμοφανόντατα (25, 2) (3), συνήθως (5, 7), κυρίως (23), δυστυχῶς (30) ὡς πρὸς τὴ γραφὴ (5), πλημμύρα τὸ ὡς ἀντὶς σὰν ἢ ἀντὶς γὰ (4), ἐναντίον ἀφτῆς (13), ἐναντίον τῶν Τούρκων (14), ἐναντίον τοῦ σχολαστικισμοῦ (25, 3) ἢ δὴ (15) ὑπὲρ τοῦ Κόντου (14, 1) σχηματισμοὺς (15) ἰσχυρισμὸς (25) Στὴν ὑπερδημοτικὴ ἀμπόδια, προρισμὸ (7), λεξῶνε (15, 2), συνέχρονη Δύση (14).

2) Ἀφτό, χρόνια τώρα πού τὸ εἶπα, κ. Rev. crit., N. 24, 1901, 470: «cela est purement absurde», ἔλεγα τότες—ὅπως λέω καὶ σήμερα.

3) Ὅπως στὰ γαλλικά—le meilleur—ὅπως στὰ ἰταλικά—maggior Piero (τοῦ Ντάντε)—τὸ ἴδιο καὶ στὴ νεοελληνικὴ, ὁ ἀρχαῖος ὑπερθετικὸς ἢ περιγράφεται ἢ μῆτις στὴ θέση του ὁ συγκριτικὸς μὲ τὸ ἄρθρο. Εἶναι ὠραῖος νόμος καὶ βλέπομε τί ὁμορφα τὸν ἀκολουθοῦνε κ' οἱ νεολατινικὲς γλώσσες κ' ἡ νεοελληνικὴ. Γράφω κάποτες φίλτατε μὰ εἶναι ἄπλως ὄρος χωρὶς καμιά συγκριτικὴ σημασία—καὶ τώρα τὸ μετανατιώνω μὲ τὰ κλασσιμοφανόντατα κτλ.

4) Κ. σ. 3 ἀναγνωρίστηκε ὡς κανόνας. Τὸ βωμαικό, γιά.

* Ἡ ἀρχὴ στὸν ἀριθμ. 281.

σκάνε από τὰ σπλάχνα τῆς δικῆς τους ζωῆς πὼς εἶναι σκλάβοι κάποιος ψευτιάς τυραννικῆς καὶ πὼς ἦρθε πιά ὁ καιρὸς ν' ἀπαρνηθοῦνε τὸν παλιὸ ἀνθρωπο καὶ ν' ἀκολουθήσουνε κάποια καινούρια ἀλήθεια — ἀλήθεια ὅμως πὼς νὰ τήνε ξεθάψανε μὲς ἀπὸ τίς δικῆς τους ἀμαρτίες, τοὺς δικούς των πόνους, τίς δικῆς τους συμφορές.

Ἄν ζετάσουμε τὸ δράμα τοῦ κ. Ταγκόπουλου σὰν κοινωνικὸ μόνον κήρυγμα τότε μὲ προθυμία θ' ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἔχει δύνμη καὶ κάποτε μάλιστα εὐγλωττία καὶ πὼς βγάζει στὴ μέση θέματα πὼς ἔχουνε ἀμεση συγγένεια μὲ τὴ σημερινή μας συνείδηση. Γιατί καθὼς πολὺ καλὰ τὸ παρατήρησε ὁ κ. Πέτρος Βασιλικὸς οἱ «Ἀλυσίδες» βάζουνε μπροστά μας ἓνα ζήτημα συνείδησης, μᾶς δείχνουνε ὀλοφάνερα τὴν ἀνάγκη μιᾶς κοινωνικῆς ἀναμόρφωσης. Μπορεῖ ὅλοι μας νὰ μὴν τήνε φανταζοῦμαστε ἔτσι πὼς μᾶς τήνε προφητεύει ὁ κ. Πέτρος Βασιλικὸς μὰ πὼς χρειάζεται ν' ἀλλάξη καὶ νὰ καθαρῶνται καὶ ν' ἀγεριστῆ ἡ ἐλληνικὴ συνείδηση εἴμαστε, θορῶ, ὅλοι μας σύμφωνοι.

Γι' αὐτὸ τὸ ἀγέρισμα δουλεύει καὶ ὁ κ. Ταγκόπουλος καὶ δὲν πρέπει γι' αὐτὸ ν' ἀρνηθοῦμε τὴν ἐχτίμησή μας στὸ γενναῖο θυμὸ πὼς τὸν ἐσπρωξε νὰ βγάλῃ τὸ δράμα του ἀπὸ κεί πὼς σταζει αἷμα κ' ἔμπυο τοῦ ἔθνους τὸ κορμί. Μπορεῖ νὰ μὴν ψυχολόγησε τὰ πρόσωπα του μ' ἀρκετὸ βάθος καὶ νὰ μὴν κατάρφε νὰ μεταχειριστῆ ὅλη τὴ δραματικὴ ἐνέργεια πὼς μπορούσε νὰ τοῦ δώσῃ τὸ θέμα πὼς διάλεξε καὶ μάλιστα στὴν τρίτη πράξη. Μπορεῖ. Ὡς τόσο πρέπει νὰ πῶ πὼς δὲ βρίσκω σωστὴ τὴν κατηγορίαν μερικῶν ὅτι ὁ Στρωτός δὲν εἶναι ἀτσαλένιος χαρακτήρας. Ἰσα ἴσα νομίζω πὼς τὸ πῶς πετυχημένο πρᾶγμα μὲσα σ' αὐτὸ τὸ δράμα εἶναι ὁ μισὸς ἢ καλλίτερος ὁ διπλὸς χαρακτήρας τοῦ Στρωτοῦ. Δείχνει τὴν πάλῃ τοῦ συνειδητοῦ μὲ τὸ ἀσυνείδητο, τῆς παλιᾶς συνήθειας πὼς ἀγρυπνεῖ πάντα μὲσα του καὶ τῆς καινούριας ιδέας πὼς ἀκόμα δὲν τὸν ἔκανε ὀλότρελα δικό του.

Γραφήκανε ὅμως τόσα καὶ τόσα καὶ γιὰ τοῦτο τὸ δράμα πὼς τὸ νομίζω παράκαιρο νὰ πολυλογησῶ περισσότερο. Θὰ πῶ ἀκόμα δυὸ λόγια γιὰ ἓνα ἄλλο δράμα — τὴ «Χειραφετημένη» τοῦ κ. Παπαζαφειρόπουλου.

Εἶναι καὶ αὐτὸ κοινωνικὸ. Δὲν τοῦ λείπει ζωὴ καὶ ἡ ψυχολογία τῶν προσώπων εἶναι ἀρκετὰ δραματικὴ. Παθικίνεται ὅμως καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰ ἴδια ἐλλειπτικὰ

ματὰ πὼς χαλοῦνε τὴν καλλιτεχνικὴ μορφή τῶν ἔργων πὼς εἶναι γραμμένα πάνω σὲ θέμα. Τὸ κήρυγμα, τὸ ἠθικὸ μᾶθημα εἶναι σ' αὐτὰ σκοπὸς ἀντὶ νὰ εἶναι φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ζωντανίας τῆς δραματικῆς. Προτιμῶ τὴ «Χειραφετημένη» ἀπὸ τὸ «Χτισμένο στὸν Ἄμμο» τοῦ κ. Φυτίλη πὼς εἶναι καὶ αὐτὸ γραμμένο πάνω στὸ ἴδιο θέμα καὶ πὼς ἔγινε γι' αὐτὸ λόγος ἄλλοτε στὸ «Νουμά», γιατί στὴ «Χειραφετημένη» τὰ πρόσωπα — μερικὰ τουλάχιστο — ἔχουνε ἀρκετὴ ἀτομικότητα. Ὅμως καὶ δῶ δὲ μᾶς χαρίστηκαν οἱ συνηθισμένοι ρητορισμοὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἀδικία τοῦ γάμου. Καὶ δῶ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ ξεδιαλύσῃ καλὰ καλὰ ὁ κοινωνιολόγος τεχνίτης ὅτι τὸ ζήτημα τῆς γυναίκας στὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἐκεῖ πὼς βρίσκεται στὴν Εὐρώπη. Ἄντρες καὶ γυναῖκες, σκλαβιές καὶ λευτεριές, ἱστορία καὶ κοινωνία ἔχουνε στὴ Ρωμισόνη διαφορετικὴ μορφή ἀπὸ κείνη πὼς μᾶς προυνεῖζοῦνε στὴ Γερμανία καὶ κείνη πάλι ἀλλιότικη ἀπὸ μιᾶν ἄλλη μορφή πὼς φανερώναται στὴν Ἀγγλία ἢ στὴν Τασμανία ἢ στὴν Ἀμερική. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ καλοῦπι τῆς χειραφετημένης γυναίκας πὼς μᾶς ξεφουρνίζουνε ἄξαφνα σὲ τέτοια δράματα δὲν ἔχει ἀμεση συγγένεια μὲ τὸν ἀγῶνα πὼς μισοῦσε νὰ σηκῶνῃ τὴ γυναῖκα στὴν Ἑλλάδα μὰ πὼς — τὸ ξαναλέω — ἔχει καὶ λόγους διαφορετικοὺς καὶ σκοποὺς ἄλλους καὶ συνείδηση ξεχωριστή. Λυποῦμαι πὼς ἀναγκάζομαι νὰ μιλήσω ἔτσι γενικὰ μὰ φοβοῦμαι πὼς ἂν ἤθελα νὰ κάνω πῶς φανερὰ τὴν ἀντίληψή μου μὲ παραδείγματα θὰ κατανοῦσα νὰ γράψω κοινωνικὸ ἔργο καὶ δὲ μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι ὁ τόπος τοῦ ἐδῶ.

Τὸ ξέρω πὼς μερικοὶ κοινωνιολόγοι θένε τοὺς κοινωνικοὺς νόμους δημοσίου καὶ δημοσίου παντοῦ καὶ πάντα μ' αὐτὸ εἶναι τὸ ξεκολούθημα τῆς κλασικῆς ἀδυναμίας πὼς δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὴ φύση σὰν κατὰ πολυποικίλο καὶ πολύνομο μὰ πὼς θέλει νὰ ὑποτάξῃ γιὰ εὐκολία τῆς στενοψυχίας τῆς ὅλα τὰ φαινόμενα σὲ μοναδικούς καὶ μονοκόματους νόμους.

Ἴσως κάνω λάθος νὰ ξετάζω φιλολογικὰ ἔργα μὲ τὴν κριτικὴ φιλοσοφία καὶ ἴσως μερικοὶ νὰ βροῦνε πὼς πῆρα τὴν κακὴ συνήθεια νὰ ξεπετιοῦμαι σὲ θεωρίες μὲ τὴν πικραμικρότερη ἀφορμή. Εἶμαι ὅμως τῆς γνώμης πὼς ἡ κατάσταση τῆς σημερινῆς σκέψης στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἀνήσυχη τάση πὼς φανερώναται σκεδὸν παντοῦ πρὸς ἔργα ἀναμορφωτικὰ καὶ καινούρια ἀντίληψες δικαιολογοῦνε τὴν προσεχτικὴ

ἀνάλυση καὶ τὸ ξεκοκίνισμα τὸ φιλοσοφικὸ. Νομίζω μάλιστα πὼς εἶναι χρέος τῆς κριτικῆς σήμερα νὰ παρακολουθῆ μ' ἐπιμέλεια κάθε ζήτημα καὶ κάθε δοκιμαστικὴ κίνηση γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ βοηθῆ τὴ συνειδητὴ ἐργασία πὼς γίνεται πρὸς τὸ φῶς, νὰ τήνε σταματᾷ κάποτε σὰν πᾶν νὰ στραβοπατήσῃ καὶ νὰ τήνε φερῶνῃ μὲ πῶς δυνατὸς ἐλπίδες σὰν τήνε βλέπῃ νὰ προχωρῆ στὸ σωστὸ τὸ δρόμο. Εἶναι βέβαια δύσκολο γιὰ ἓνα κριτικὸ νὰ μαντεύῃ τὸ σωστὸ τὸ δρόμο μ' ἂν ἡ ἐρευνά του γίνεται μ' εὐλικρίνεια εἶναι πιθανὸ πὼς ἡ δουλειά του δὲ θὰ σταθῇ ὅπως διόλου ἀνώφελη.

Ἀθήνα 20.3.08.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

Θέλω νὰ πάω στὸν κάμπο. Κάποια λουλουδάκια
ἔρω μικρὰ καὶ δλόχαρα, ὁμορφιά γεμάτα,
τῆς τέχνης τοῦ θεοῦ διαμάντια ζηλεμένα
καὶ κατὰ χόρτα πρόστυχα τὰ χοντὰ φύλλα
πλατεῖα ἀπὸ πάνω τους ὀπλώνουν καὶ κρυμμένα
τὰ δόστυχα κρατοῦν πὼς οἶτε τοῦ ἡλίου ἀφίρουν
οἱ ἀχτίδες νὰ διαβοῦν νὰ τὰ γλυκοφιλήσουν
καὶ ἀπ' τὰ μικρὰ τους φυλλαράκια νὰ σφογγίσουν
τὰ δάκρυα τῆς δροσιάς. Θέλω νὰ πάω στὸν κάμπο,
τὰ πρόστυχα καὶ τὰ χαρά, χοντὰ χοντάρια
νὰ ξεριζώσω ἀλύπητα νὰ τὰ σκορπίσω
τὰ λουλουδάκια τὰ μικρὰ, πὼς ἡ νύχτα τρώει
τὰ κάλλη τους, νὰ βγοῦνε στὴ ζωὴ, στὸν ἥλιο,
νὰ δοῦν τὸν κόσμο καὶ νὰ τὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος.

ΜΕΛΙΚΕΡΤΗΣ

ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΠΟΛΥ εὐχάριστο πὼς τὸ Ὑπουργεῖο ἄρχει νὰ συλλογίζεται σοβαρὰ γιὰ τὴν ἀσφαλτόστρωση τῶν δρόμων τῆς Ἀθήνας. Οἱ δροὶ τῆς εταιρίας, δηλ. νὰ πλερώνουμε 300 χιλ. δρ. τὸ χρόνο γιὰ 15 χρόνια φαίνονται καλοὶ, πρέπει ὅμως νὰ ξέρουμε καὶ πόσοι δρόμοι θὰ στρωθοῦνε. Γιὰ νὰ συντηροῦνται σήμερα οἱ δρόμοι μας χρειάζονται 450 χιλ. δρ. τὸ χρόνο !! Δηλ. πλερώνουμε ὅλους αὐτοὺς τοὺς παράδες γιὰ νὰ καταπίνουμε σκόνη, νὰ βουτοῦμε στὴ λάσπη καὶ νὰ σπάζουμε τὰ πλευρά μας ὅταν περνοῦμε τοὺς δρόμους μας μὲ ἀμάξι.

**

τῶν συνέχρονων (18, 3), ζημιᾶς (22), κοριτσῶνε (21, 2), λογοτεχνία (17, 23), διγλωσσία (24, 2), μονογλωσσία (27), ἄλλου ὅμως, ἄξαφνα, πλειοψηφία, ἐφημεριδογραφία (26) μάλιστα καὶ μὲ τὸ ἐτάρχικό, ἐφοκλία (29). Γενικὲς πληθυντικὲς τῶν διαλεκτικῶν νόμων (6), τῶν ἐπαλλήλων (16 ἂν εἴτανε τουλάχιστο τῶν ἐπαλλήλων!), τῶν συνέχρονων (18, 3), τῶν γλωσσῶν (29), μὰ τῶν ξένων λεξῶν (15, 2), τῶν κοριτσῶν (21, 2), τῶν ριζοσπαστῶν (27), τῶν φωνηέντων (23), κοίτ. ὅμως 28, 1 (στὸ τέλος) τῶν οὐδέτερον ἰσοσύλλαβων, ὅπου μᾶς λείπει τὸν κανόνα, δηλαδὴ πὼς ἡ γενικὴ ἐνικὴ (καθὼς καὶ ἡ πληθυντικὴ στὸ οὐδέτερον ἰσοσύλλαβων) ἔχει τὸν ἴδιο τόνο πὼς ἔχει καὶ ἡ ὀνομαστικὴ. Τὰ ἐπιθετα μὲ κατάληξη -η καὶ τοῦ θηλυκοῦ παίρουνε ὅλα τους μονομιάς τὴν κατάληξη -ιά, ὡς καὶ κείνα πὼς εἶναι καθαρὸβουσιάνικης παραγωγῆς: κοινωνικιά, λαϊκιά (7), ὀλικιᾶς (15), διανοητικιά (15, 24), πρακτικιά (15), λογοτεχνικιά (18, 24), γλωσσικιά (18), ἐκκλησιαστικιά (20, 2, 22), ἐθνικιάς, ἐθνικιά (20, 2, 21, 2 22, 1, 28), στοματικιά, φυσικιά (21), ἀρχοντικιά (22), σημαντικιά (26), θεωρητικιά (29), μὰ χωρατικιάς (20) (5). Τὸ ν' χωρὶς ν, σύνθετες (18), συ-

βιβασμὸς (28), ὅλα βγεῖ (23, 1), ὅλα μὲ τὸ καλὸ (27, 1), ὅλα στὴ γλώσσα, ὅλα λείει, ὅλα μας (28, 1) ὅλα θεωρεῖς (30) ἔτσι καὶ τὸ ν τοῦ δὲν πὼς ἀκολουθῆ τὸν κανόνα μὰ χωρὶς κανόνα καὶ μὲ ν, σύνθεση (15, 2, 28, 1), ἀπαρέμφατο (16), λοιπὸν μὲ (16), λοιπὸν βρικιότανε (17), λοιπὸν δὲ θέλει (22), ἐξὸν [ἀπὸ] συγκοφαντίες (28, 1). Ὁμηθῆτε καὶ τίς γενικὲς πληθυντικὲς μὲ τὸ ν, πὼς ἀραδιάσαμε πῶς ἀπάνω. Μῆτε μέτρο, μῆτε γλώσσα, μῆτε σύστημα, μῆτε γραμματικὴ. Τῶν ἀδυνατῶν τὰ δύνάτο νὰ μάθουνε κατόπι τὰ παιδιὰ τέτοια γραμματικὴ-ἄγραμματιστῆ.

Ἄφτά, φίλοι μου καὶ φίλτατοι, πρέπει μὲ τὸ δίχως ἄλλο νὰ τὰλλάζουμε. Καὶ γιὰ νὰ τὰλλάζουμε, πρέπει νὰ τὰ φωνάζουμε. Σὰς τὰ λέω ἔσας ὅλους τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ ἀγαπημένους. Χρέος μου μάλιστα νὰ σὰς τὰ πῶ. Εἶδεμῆ, τί καλὸ κάνω; Δὲν τὰ λέω μόνο γιὰ τὸν Πάλλη. Στοῦ Πάλλη τὰ βιβλία φαίνεται καλλίτερα ἴσως ἢ γενικὴ μας ἀκαταστασία καὶ τὸ διάλεξα γιὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος προ-

μὲ σὲ ἄπειρα ἐπιθετα, στοὺς τύπους ἀναθή, χρυσή, ἀργυρή, ἀπλή, ἀθάνατη κτλ. κτλ., ὥστε εἶναι ὀνομαστικὴ, μοιάζει μὲ τὴν καθαρὸβουσα (κ. 'Ρ. κ. Μ., Β'. 2), δὲ σκουντάφτει καὶ κανέναν ὅλα τὰχει.

σπαθεῖ νὰ καταφέρῃ σύστημα δικό του, πελαγώνει, καὶ ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχή, πελαγώνουμε μαζί του.

Μὰ θὰ μοῦ ἀπαντήσετε γιὰ σίγουρο, πὼς θέλεις ἀμέσως νὰ ταχτοποιηθοῦνε τὰ καθέκαστα; Μήπως καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἀκανόνιστα δὲν ἔχεις; Μήπως δὲ μᾶς γράφεις περιποίθηκα καὶ στὴ στιγμή, τώρα τώρα, ταχτοποιηθοῦνε καὶ πάντα ποιητής; (6) Δοκιμάζουμε. Δοκιμάζει ὁ καθένας. Ἀπὸ τὴ δοκιμὴ τοῦ καθενός, θὰ βγῆ ὁ γενικὸς ὁ νόμος.

Νόστιμα, ὁμορφά, μοῦ τὸ ξεδιαλίσσατε. Ἀφήστε μὲ ὅμως τώρα νὰ σὰς τὸ ψυχολογήσω καὶ γώ.

Βέβαια πὼς τὴ σημερινή μας τὴν ἀναρχία — γιὰτὶ ἀναρχία εἶναι, νὰ μὴν τὴν κρύβουμε — τὴ φταίει, ὄχι μόνο ἡ ἀνάγκη τῆς δοκιμῆς, ἀφοῦ λίγος καιρὸς εἶναι πὼς βαλθήκαμε στὴ δουλειά, τὴ φταίει καὶ κατὰ πολὺ πῶς κολακεφτικὸ γιὰ τὸ φιλότιμό μας, ἢ μεγάλη ζυπνάδα τοῦ Ρωμοῦ. Ἐνας περιήφτος γραφτοδίδης, ὁ O Müller, παρατήρησε πὼς ἐκεῖ πὼς

6) Γιατὶ ἀφτά θαρῶ πὼς δὲν ταχτοποιηθήκαμε ἀκόμη, ἐπειδὴ καὶ εἶναι δασκαλισμοί. Περιποιοῦμαι λίμπε συχνά, καὶ ἔτσι ἀκούσε τὸν κανόνα ταχτοποιοῦμαι δὲν πολυλέμε, καὶ τὸ ταχτοποιηθοῦνε σὰ νὰ βαστᾷ κάπως καὶ ἓνα μισὸ δέφτερο ἢ ὁ ποιητὴς τὸ ἴδιο. — Μὰ δὲν εἶμαι καὶ θεός; προσπάθω μόνον νὰ εἶμαι ἄνθρωπος.

5) Ἡ κατάληξη -η πολὺ καλὴ, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἔχουνε

ΑΝ ασφαλτοστρώσουμε τους δρόμους θά σταματήσει κ' ἡ ἀναθεματισμένη σκόνη καὶ δὲ θά μού φανῆ παράξενο & λιγιστέφουμε τότες κ' οἱ ἀρρώστεις. Τὸ τί μικρόβια ἔχει ἡ σκόνη ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει. Ἄ λείψη αὐτὸ τὸ κακὸ τῆς σκόνης ἡ Ἀθήνα θά γίνῃ μιὰ ἀπὸ τίς ὠραιότερες Εὐρωπαϊκῆς χώρες.

**

ΤΩΡΑ πού λέμε γιὰ τὴ σκόνη, παρατηρήσατε ποτὲ πὼς καθαρίζονται οἱ δρόμοι; Τὸ εἶδα τίς προάλλες πού φυσούσε δυνατὸς ἀγέρας στὴν δδὸ Σταδίου. Δυὸ φορές τὴ μέρα σαρώνουνε τὴ σκόνη σὲ βουναλάκια στὶς ἄκρες τοῦ δρόμου καὶ τὴν ἀφίρουν ἐκεῖ γιὰ νὰ τὴν πάρῃ τὸ κάρρο. Αὐτὸ ὅμως πού ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀκολουθῆ ἔρχεται σὲ κάμποση ὥρα καὶ στὸ μεταξύ ὁ ἀγέρας σκορπίζει τὴ σκόνη καὶ τὸ σάρωμα ἔχει νὰ ξαναρχίσῃ. Κάνουμε δηλ. μιὰ τρύπα στὸ νερό. Δὲν μπορεῖ νὰ διορθωθῆ αὐτὸ τὸ κακὸ; Ἄ μαζεύνετανε μὲ τρόπο συστηματικὸ ἡ σκόνη, θά εἴχαμε πολὺ λιγώτερη καὶ τὸ ἐξοδὸ ἔτσι θά ἔπιανε κάποιον τόπο.

**

ΕΙΝΑΙ πιά νὰ ἐλεεινολογήσῃ κανεὶς μερικῆς ἐφημερίδες πού ξακολουθοῦνε τὸ μυθιστόρημα τοῦ ἀξιωματικοῦ πού σκοτώθηκε στὴ μονομαχία. Ὁ κόσμος βαρέθηκε αὐτὴ τὴν ἱστορία, καὶ ἂν ἀκόμα ὑπάρχουνε λίγοι πού τοὺς ἀρέσουν τὰ σκάνδαλα καιρὸς εἶναι οἱ δημοσιογράφοι μας ἀντὶς νὰ καλλιεργοῦνε τὴν περιέργεια τοὺς νὰ προσπαθῆσουν νὰ τοὺς διορθώσουνε.

**

ΠΟΛΛΑ ὅμως ζητᾶμε ἀπὸ τίς ἐφημερίδες μας! Ἡ πενταρολογίκα ἔχει κάμει τοὺς περισσότερους δημοσιογράφους νὰ μᾶς παρουσιάζουνε τίς ἐφημερίδες τοὺς σὰ σαλάτα ρούσικη. Μυθιστορήματα, ἱστορίες, παραμύθια γεμίζουνε τίς σελίδες τοὺς καὶ κάπου κάπου καὶ μιὰ εἰδηση γιὰ ποικιλία. Τὸ πρῶτ' ἄμα διαβάζω τίς ἐφημερίδες ἔχω νὰ ψαρῆσω τὰ νέα τῆς ἡμέρας. Ἄν τύπωναν τουλάχιστο ὅλες τίς εἰδησεις σὲ μιὰ σελίδα καὶ γέμιζαν τίς ἄλλες μὲ τὰ ρομάντσα τοὺς, τότες θά ἔκαναν τὸν κόσμο νὰ κοπιᾶζῃ λιγώτερο. Μὰ θά μού πῆτε, τότε πού θά φαίνονταν καθαρά ἡ γύμνια τοὺς σὲ εἰδησεις, θά τίς ἀγοράζε κανεὶς;

**

ΚΑΛΟ καὶ αὐτὸ πού στὸ λογοκοπάνισμα τῆς Βουλῆς μας βρέθηκε κ' ἕνας βουλευτῆς νὰ ἐπερωτῆ-

σὴ τὴν Κυβέρνηση γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Λαϊκῆς Τράπεζας. Στὸ προπερασμένο φύλλο γράφτηκε κάτι γιὰ τὴν παραίτηση τοῦ κ. Διβεράτου καὶ τὴ συνέντευξη τοῦ κ. Ἐπόπτη καὶ τώρα περιμένουμε νὰ δοῦμε τί ἀπάντηση θά δώσῃ ὁ ὑπουργὸς γιὰ νὰ μάθῃ καὶ ὁ κοσμάκης ἐπίσημα τί γίνεται.

**

ΟΣΑ εἶπε στὴ Βουλῆ τὴν περασμένη βδομάδα ὁ κ. Πρωθυπουργὸς γιὰ τὸ σιδηρόδρομο τῆς Σπάρτης δὲν ἀρέσανε στοὺς Σπαρτιάτες. Συλλαλητήρια γίνονται ἐκεῖ κ' οἱ ἐφημερίδες γράφανε πὼς θά παραιτηθοῦν οἱ βουλευτῆς τῆς Ἐπαρχίας.

Βέβαια ἕνας τέτιος σιδηρόδρομος εἶναι πολὺ χρήσιμος καὶ πρέπει νὰ γίνῃ, γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ἔχουμε νὰ ξεπερδέψουμε ἕνα σωρὸ Ἐθνικὰ ζητήματα πού δίχως ἄλλο πρέπει νὰ προτιμηθοῦνε.

**

ΑΝ οἱ Σπαρτιάτες σκεφτοῦνε τὸ πρᾶμα πὸ ψυχραῖμα θά δοῦνε πὼς τὸ ζήτημα τῆς βοήθειας τῶν προσφύγων εἶναι σπουδαιότερο κ' ἐθνικότερο ἀπὸ τὸ σιδηρόδρομό τοὺς, καὶ ὅτι ἂ γίνῃ δάνειο οἱ παράδες πρέπει νὰ ξοδευτοῦνε γιὰ τοὺς δυστυχισμένους αὐτοὺς ἀδερφοὺς μας πού ζητοῦνε προστασία.

**

Οἱ παράδες πού μαζεύνεταν ἀπὸ τὸ λαϊκὸ ἔρανο μοιραστήκανε σὲ δεκαπέντε Καταστήματα δηλ. Νοσοκομεῖα, στὸ Φρενοκομεῖο, στὸ μαιευτήριον καὶ ἄλλα. Καθένα ἀπ' αὐτὰ πῆρε 1800 δρ. Τὸ καλὸ πού θά κάμουν οἱ 1800 δρ. σ' αὐτὰ τὰ Καταστήματα εἶναι πολὺ μικρὸ καὶ θά εἶταν πολὺ καλῆτερα ἂν οἱ 30.000 δρ. μοιραζόντανε σὲ 3 ἢ 4 Νοσοκομεῖα ἀπὸ ἐκεῖνα πού δέχονται τὸ φτωχόκοσμο σὰν ἀρρωσταίνει π.χ. σὰν τὸ Δημοτικὸ Νοσοκομεῖο.

ΑΘΗΝΑΙΟΣ

ΣΤΗΝ ΟΥΣΙΑ!

Ἡ νηφάλια ἐπιστήμη τοῦ Ραμαῆ δὲν ἀξίωσε νάρθῃ στὴν οὐσία τοῦ ζητήματός μας καὶ πρῶτα πρῶτα στὸ πὸ κύριο καὶ σημαντικὸ, πού δίχως του συζήτησης δὲ γίνεται, δηλ. στὴ σχέση τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας. Ἀντὶ μιὰ κατηγορηματικὴ ἀπάντηση στὸ ρωτήμα μου, ἔπιασε πάλι τὸν παλιὸ χαβὰ ἂν εἶναι δυνατό ποτὲ

νὰ γίνῃ ἡ κοινωνιολογία θετικὴ ἢ φυσικὴ ἐπιστήμη.

Τέτια κανένας δὲν τὴν εἶπε, οὔτε τὴ στοχάστηκε καὶ οὔτε μπορεῖ νὰ γίνῃ βέβαια. Ὁ κοινωνιολόγος δὲν ἔχει μπρὸς τοῦ πρόχειρο καὶ θετικὸ ὕλικό, σὰν τὸ φυσιοδίφῃ καὶ ὁ πειραματισμὸς τοῦ εἶν' ἀδύνατος. Φυσικούς, μαθηματικούς νόμους, πού νὰ ὑπάγονται σὲ πειραματισμό, δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ βγάλῃ, ὡς τόσο δύναται νὰ μεταχειριστῆ τὴ μέθοδο τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ μ' αὐτὴ νὰ φτάσῃ σὲ συμπεράσματα, ἂν ὄχι τόσο θετικά, ὅπως ἐκεῖνες, πάντα ὅμως ἀρκετὰ ἀκριβῆ καὶ χίλιες φορές πὸ πιθανότερα ἀπ' τοὺς προσωπικούς πόθους καὶ τίς φαντασιοκοπίες ὑποκειμενικῶν κοινωνιολόγων. Καὶ αὐτὴ ἡ μέθοδος εἶναι ἡ ἀντικειμενικὴ καὶ ἀπροκατάληπτη παρατήρηση ὁμοίων ἢ συγγενῶν αἰτίων, πού δίνουν ὁμοίᾳ ἢ συγγενῆ ἀποτελέσματα. Ὁ κοινωνιολόγος βέβαια δὲ βρίσκεται στὴν ἴδια μοῖρα μὲ τὸν πειραματιστῆ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Σὰ μέλος τῆς κοινωνίας καὶ αὐτὸς μὲ πόθους προσωπικούς, μ' ἐνστικτὰ ἀτομικά καὶ μὲ ψυχολογία δική του, δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ πάντα τὴν ἀπόλυτη ψυχρότητα, τὴν ἀμεροληψία τοῦ φυσιοδίφῃ, πῶχει μπροστὰ τοῦ ὕλη ἀδιάφορη καὶ στερημένη ἀπὸ καθετὶ συμφέρον. Γι' αὐτὸ ὅσο ἀντικειμενικὰ καὶ ἀπροκατάληπτα δουλεύει ἡ σκέψη τοῦ κοινωνιολόγου, τόσο πὸ μεγάλη κ' ἡ πιθανότητα νὰ βγοῦν ἀληθινὰ τὰ συμπεράσματά του.

Τὸ ὕλικό, πού ἔχει καὶ σπουδάζει ὁ κοινωνιολόγος, τοῦ τὸ προσφέρουν ἀπ' τὸνα μέρος ἐσωτερικὰ κοινὰ γνωρίσματα, κοινὲς ἀνάγκες τῆς ἀνθρώπινης φύσης, κοινὴ τάση πρὸς ἐξέλιξη καὶ ἀπ' τᾶλλο ἐξωτερικὲς διαφορὲς συνθήκες, πού ἐπιδρᾶν στὸ βαθμὸ τῆς ἐξέλιξης καὶ στὴν ἐντασή της. Ὅσο πὸ πολλὴ ἡ συγγένεια στὰ κοινωνικὰ φαινόμενα δυὸ χωρῶν, τόσο πὸ μεγάλες κ' οἱ πιθανότητες στάποτελέσματα τῆς ἐξέλιξής τοὺς. Οἱ ξεχωριστὲς τοπικὲς συνθήκες στὴν καθεμιά ἀπ' αὐτὲς ἔχουν φυσικὰ μεγάλη σημασία, μπορεῖ νὰλλάξουν τὴ χροιά, μπορεῖ νὰ δώσουν χαραχτήρα ἀλλιώτικο στὴ μορφή τῆς ἐξέλιξης καθεμίας χώρας, σύμφωνα μὲ τίς ξεχωριστὲς τοπικὲς συνθήκες της. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀλλάζει τὴν κύρια οὐσία τῆς ἐξέλιξης, πού γίνεται παντοῦ κατὰ τὸ ἴδιο γενικὸ σχῆμα, γιὰτὶ οἱ ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ὕλικοι ὄροι τῆς ζωῆς, ἡ οικονομικὴ βάση κ' ὑπόσταση τῆς κοινωνίας εἶναι παντοῦ ἡ ἴδια.

Ἡ ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν ὄρων ἀπὸ ἱστορικούς λόγους, πού δὲν εἶν' ἐδῶ ὁ σκοπὸς μου νὰ τοὺς ἐκθέσω, στὴν Ἀγγλία καὶ στὴ Γαλλία, πρῶτα ἀπὸ

οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες θέατρο πρῶτα δὲν εἴχανε, κάμανε καὶ δράμα καὶ κωμῳδία σὲ διάστημα ἑκατὸ χρόνῳ. Γιὰ νὰ γίνῃ κάτι ἀπὸ τὸ τίποτα κοντὰ τοῦ νοῦ πὼς χρειάζονται βαθμοὶ βαθμοί. Κανένανε λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀπαραίτητους βαθμούς κάθε παρόμοιου ξετυλιγμοῦ, δὲν ἀμελήσανε, λέει ὁ ἱστορικός, μὰ τοὺς περάσανε γλήγορα γλήγορα καὶ φτάσανε ἄψε σβῆσε στὴν ἐντέλεια. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κ' οἱ δικοὶ μας, αἱ! ἄς τοῦ ποῦμε καὶ ἀφτουνοῦ τῶνομά του, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ δικὸς μας ὁ ἀγαπητὸς ὁ Φωτιάδης ἀπὸ τώρα πολεμᾷ νὰ μᾶς σηκώσῃ τίς δασεῖς, τίς ψιλές, νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ παρὰ ἕνα κ' ἕνα ο γιὰ ὅλα τὰ φωνήεντα, κ' ἔτσι πια νὰποχτήσουμε ἀστροπελεκὶς τὸ ἰδανικὸ τῆς ὀρθογραφίας. Πὼς ἔχει δικιο, ρῶτημα δὲν εἶναι. Ἡ ὀρθογραφία μας ἐλεεινὴ, καὶ δὲ θά μείνῃ. Νάκούσουμε ὅμως καὶ τὸ μά. Μὰ ἔχει δυὸ, πὼς ἡ ὥρα δὲν ἦρθε ἀκόμη, γιὰτὶ ξευπαζονται ἄδικα οἱ ἀθρώποι καὶ μεῖς θέλουμε ἀναγνώστες, μάλιστα μεταξὺ στοὺς γραμματισμένους, πού συνηθίσανε ἀλλιῶς. Ὁ Anatole France, πού πῆγε τώρα τώρα στὴν Ἀθήνα καὶ πού τὸν ἔβαλε κάποιος φημεριδογράφος νὰ πῆ ἄρατα θέματα γιὰ τὴ δημοτικὴ καὶ γιὰ μένα, ἐνῶ μῆτε τὰ στοχάστηκε ὁ χριστιανὸς, καὶ τὸ κατάλαβε λαμπρὰ ὁ

ἥρωας μας, ὁ Παλαμάς, πού βγῆκε ἀμέσως νὰ τὰ ποδείξῃ τοῦ φημεριδογράφου(1), ὁ Anatole France, σὰ γύρισε στὸ Παρίσι, μᾶς ἔμαθε ξενωνίας πὼς εἶδε ἄλλα στὴν Ἑλλάδα, πὼς μίλησε μὲ κάμποσους Ἀθηναίους, μὲ κάμποσες Ἀθηναίτισσες καὶ σημείωσε πὼς ἴσια ἴσια στὴν κοινωνία, στὴν ἀριστοκρατικὴ τὴν κοινωνία, στοὺς προκομμένους, στοὺς καλλιεργημένους, βλέπει κανεὶς τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἀγάπη τῆς δημοτικῆς. Ἀφτοὺς ὅλους, χρέος μας

7) Κ τὴν Ἑστία, 21 Ἀπρίλη 1907, σ. 1, σ. 3—4 (ἄρθρο τοῦ Α. Τ., ὅπου ὁ Α. Φρανς μιλά γιὰ αἰδιωματὸ τοῦ Γαλατᾶ θά τὸν πῆρε γιὰ κανένα Messenger d'Athènes) Ἑστία, 23 Ἀπρίλη, 1917, σ. 2, σ. 1—2 (γράμμα τοῦ Παλαμά πού ἔπρεπε νὰ μῆθ' στὴν πρώτη σελίδα, καθὼς καὶ τᾶρθρο τοῦ λεγόμενου, ἀφοῦ ἀπαντοῦσε σ' ἀφτό). Ἑστία, 24 Ἀπρίλη, 1907, σ. 2, σ. 1—2 (ἀπόκριση πὸλὺ ἀτοπῆ τοῦ Α. Τ. στὸν Παλαμά). Θέλω νὰ σημειώσω καὶ κάτι ἄλλο, γιὰ τὰ... ἦθ' μας. Στὸν κ. Κύρο (κ. π. ἂ., σ. 16) στέλνω κάθε χρόνο ἰδιαιτέρω ἀντίτυπο ἀπὸ τὰ βιβλία μου. Καὶ ποῖα θαρρεῖτε ἢ ἀνταμοιβή μου; Βγαίνει ἐπικριση στὴν Ἑστία καὶ ἀξάφνα ἕνα παιδί μὲ κοροϊδεῖ, γιὰ νὰ μὴν ποῦ μὲ πὼς μὲ βρίζει. Νομίζει κανεὶς στὴν Ἑλλάδα πὼς ἔχει νὰ κάμῃ μὲ ἀθρώπους σοβαροὺς; μὰ βλέπω καὶ δὲν καταλάβαινε οὔτε πὼς πρέπει νὰ φέρνουνται μὲ σοβαρότερους, γιὰτὶ ὅπως καὶ ἂν τὸ γυρίσουνε, δὲ θά μού ἀρνηθῆ κανένας πὼς σοβαρὰ δουλέω, καὶ δὲν παίζω.

εἶναι νὰ μὴν τοὺς δυσκολέβουμε τὸ διάβασμα, ἐκεῖ πού δὲν πρέπει.

Ἐχει ὅμως καὶ δέφτερο μά. Τὸ ζήτημα ἐφοκλόπιστο δὲν εἶναι διόλου. Εἶναι πολύπλοκο, δηλαδὴ δὲ φτάνει νὰ βίξουμε στὸ γιαλὸ ἕνα ὠμέγα, δυὸ ἦτα, τρία ὕψιλο καὶ τέσσερα οἱ, αἱ, εἰ, παρὰ νὰ ξέρουμε πού καὶ πὼς θά τὰ βγάλουμε, γιὰ νὰ βολεύουμε καὶ τᾶλλα, γιὰ νὰ δείξῃ τὸ σύνολο τῆς ἀλλαγῆς τὴν χρειάζουμένη ἀρμονία. Καὶ μῆτε τοῦτο δὲ φτάνει. Ἀχ! ἀκούστε με καὶ σὰς τὸ λέω. Δὲν ὑποψιάζεστε τὴ δυσκολία. Ὅσο λίγο λίγο, μὲ προσοχή, μὲ κόπο, μὲ θρησκεία, δὲν καλλιτερέψουμε, δὲ διορθώσουμε, δὲν κόψουμε καὶ δὲν πλουτίσουμε τὸ ἀρφαχτό μας τὸ ἴδιο, δὲ σημαίνει καμιά σας ἀλλαγῆ. Στὸ παιδί, πού θά παραδοθῆ κατόπι τῆ γραμματικῆς μας, πάντα νάχουμε τὸ νοῦ μας, καὶ τὸ ξεχνάτε. Θαρρεῖτε πὼς εἶναι μικρὰ πράγματα, πὼς ἔτσι γίνονται ἀπὸ τὴ μιὰ μέρη στὴν ἄλλη; Θέλει μελέτη σπουδαία ἢ δουλειά. Ἐπιασα φέτο νὰ τὴν ξετάσω καὶ σὰς τοιμάζω μιὰ πρόχειρη γραμματικὴ Σὰς βεβαιώνω πὼς ἀκόμη πολὺ σκοῦρα τὰ βλέπω καὶ στὰ περισσότερα δὲν τολμῶ νὰποφασίσω. Σταθῆτε μιὰ στιγμὴ νὰ σὰς παρουσιάσω ταπεινὰ ταπεινὰ καὶ γὰ τὴ γνώμη μου, πού προσπαθῶ μ'

καθ'άλλη χώρα της Ευρώπης, έφερε και την κοινωνική πρόοδο σ' αυτές πρωτότερα απ' τις γειτονικές τους. Συνέπεια της προόδου αυτής εΐταν ή επανάσταση του Κρόμβελλ κ' ύστερ' από έναν αιώνα, ή μεγάλη γαλλική. Τήν ανάγκη της βιομηχανικής ακμής εκπροσώπησε ή καταχτητική όρμη του κορσικανού, που ξεχύθηκε στην Ευρώπη, έλευτερώνοντας με την κατοχή τους τὰ γερμανικά κράτη απ' την όπισθοδρόμηση, ξυπνώντας τὸ γερμανικό λαό, τὸν άποκαρωμένο κάτω από τὸν πολυκέφαλο δεσποτισμό. Με τὸ διωγμὸ του Ναπολέοντα πνοή ξαναγεννητική φύσηξε απ' άκρη σ' άκρη στὸ γερμανικό έθνος· κάτω απ' τὰ δημοκρατικά ένωτικά όνειρα της άργο-ξυπνούσας άστικής τάξης ή βιομηχανία άρχισε νὰ δείχνη τήν καπιταλιστική όψη της και στις γερμανικές χώρες, που τὸν οικονομικό οργανισμό τους τὸν δέσποζε ως τότε ή φυσική παραγωγή. Και ή ιδεολογία της εποχής σήκωσε πρώτη, ἀλά Ραυά, τή διαμαρτύρησή της με τή φωνή του Γκρύν και Έες και τή μορφή του αγνήσιου γερμανικού σοσιαλισμού. Η διατήρηση του άγροτικού καθεστώτος, φώναζε, είναι τὸ μόνο που άρμόζει στὸ γερμανικό λαό. Απ' τή βιομηχανική άκμή φοβούταν άφενός τή συγκέντρωση του κεφαλαίου, ἐξάλλου τὸ γέννημα μιᾶς προλεταριακής επαναστατικής τάξης. Η φύση του γερμανικού λαού, έλεγαν οί ιδεολόγοι, δὲ θά μπόρῃ νά ανεχτῆ ποτέ τις άδικίες και τὰ αίσχη του καπιταλισμού. Τὸ γερμανικό έθνος είναι τὸ άγνώτερο κ' έντιμότερο του κόσμου, δ γερμανός δ πιὸ δίκαιος κ' εὐθύς, δ τύπος του άληθινοῦ ανθρώπου. Η πάλη των τάξεων, που είναι κίνδυνος νάρθη με τὸ κεφάλαιο και με τή βιομηχανία, δὲν ταιριάζει στὸ χαρακτήρα του γερμανικού λαού. Τὸ μέλλον του λαού αυτού, υποστήριζαν οί «καλύτεροι» του έθνους, πρέπει νὰ μείνη στὴ φυσική ιστορική παράδοσή του, νάγκαλιόση ξανά τὰ πάτρια, νὰ γυρίση στὸν πατριαρχικό τρόπο ζωής, στάγνά του ήθη, όπως τὰ περιέγραψε δ Τάκιτος μιᾶ φορά κ' έναν καιρό.

Αντίκρου στις άερολογίες αυτές έβγαине ή άστική καπιταλιστική κοινωνιολογία κί άπκντούσε με τὸ λίστ: Η Γερμανία μόνο με τήν ανάπτυξη της βιομηχανίας θά πάη μπροστά. Αὐτός είν' δ δρόμος της προόδου της· και τὸ μέλλον της είναι νὰ πάρη τή θέση της Άγγλίας. Μόνο με τή βιομηχανική άκμή της θά μπόρῃ νὰ ξετινάξη τὸ φεουδαλικὸ ζυγὸ και νάποχτήση σύνταγμα κ' έλευθερίες.

Τέλος πρόβαλε δ Μάρξ με τήν ανακάλυψη του

νόμου της εξέλιξης της κοινωνίας. Τί είναι καλὸ και τί κακό, τί πρέπει και τί δὲν πρέπει, εἶπε, απ' αὐτὰ ή ζωή δὲν ξέρει· δίχως τή θέληση του ανθρώπου αναπτύσσεται άπάνω στις ύλικές ανάγκες της, στα παραγωγικά της μέσα. Η Άγγλία, ή χώρα ή πιὸ προοδεμένη οικονομικῶς, θά ναι τὸ πρότυπο της οικονομικής εξέλιξης και συνεπῶς και της κοινωνικής για κάθε τόπο.

Έτσι συζητούσαν, καληώρα μας, οί θεωρητικοί της Γερμανίας, όταν ξαφνικά ή περιβόητη στάση των ύφαντων της Σιλεσίας, που τήν άποθανάτισε τὸ τραγούδι του Χαΐνε, μεταφρασμένο στὴ γλώσσα μας απ' τὸν Καμπύση, και ύστερα τὸ δραματικό άριστούργημα του Χάουπτμαν. Η στάση αὐτή έβγαλε στὸ φῶς τέττα εκμετάλλεση της εργασίας απ' τούς έντιμους γερμανούς του Γκρύν, που μπροστά της χλωμαίνει ή φοβερότερη έγγλεζική καπιταλιστική άδικία. Ο Έες, σάν τίμιος άνθρωπος κ' ειλικρινής, άναγνώρισε τὸ ζέσπασμα του χείμαρρου του καπιταλισμού, που θάπλώνονταν κατόπι, φέρνοντας τήν άκμή στὸν τόπο του, και προσχώρησε στις ιδέες του μαρξισμού.

Αὐτὰ δείχνουν πὸς υποκειμενικοί εὐλαβεῖς πόθοι δὲν έχουν σημασία καμμιὰ μπρὸς στὴ φορά των πραγμάτων και πὸς πλάι σ' αὐτούς ύπάρχει μιᾶ αντικειμενική πραγματικότητα, που συμπέφτει πάντα με τή γνώμη του πιὸ άπροκατάληπτου παρατηρητή της.

Πιὸ τυπικότερο είναι της Ρωσίας τὸ παράδειγμα.

Έπειδὴ ή Ρωσία είχε χαρακτήρα πιὸ γεωργικό απ' τή Γερμανία, δ κοινωνιολογικός άγώνας άρχισε πρώτα σὲ πνευματικό, θεωρητικό έδαφος για νὰ συνεχιστῆ κατόπι σὲ οικονομικό απ' τούς διαδόχους των πρώτων θεωρητικῶν κοινωνιολόγων.

Ανάλογα με τὸ γερμανικό του Γκρύν, φύτρωσε στις όχθες του Νέβα τὸνειρο ενός γνήσιου ρούσσιου πολιτισμού. Ο ρούσσιος οὐτοπιστικός γεωργικός σοσιαλισμός φαντάστηκε ένα άπόκοσμο, άγροτικό πατριαρχικό ειδύλλιο, όπου θέλησε νὰ κλείση τὸ μέλλον του ρούσσιου λαού. Οί διανοητικές τάξεις της χώρας χωρίστηκαν σὲ δυὸ στρατόπεδα, στους «σλαβόφιλους» (σὰ νὰ πούμε τούς δικούς μας πατριούς) και στους «δυτικόφιλους», που βρῆκαν στὸ μεγάλο συγγραφέα Τουργένιεφ έναν απ' τούς πιὸ θερμούς προμάχους τους. Οί πρώτοι μάχονταν για τὸν άποκλεισμό του ρωσικού έθνους από κάθε ξένη επίδρα-

ση, οί δεύτεροι ήθελαν νάνοίξουν διάπλατα τὰ σύνορα στὸν πολιτισμὸ της δύσης, σ' αὐτὸ μονάχα βλέποντας τήν πρόοδο του τόπου τους. Καιρούς βάσταξε δ πνευματικός πόλεμος των δυὸ κομμάτων, που τὰ διαδέχτηκαν κατόπι οί «λαόφιλοι» κ' οί «μαρξιστές», ὡςπου ή εξέλιξη, δουλεύοντας άνεγνιστή απ' τούς υποκειμενικούς πόθους των οὐτοπιστών, έφερε τὸν καπιταλισμὸ και τή στερνή άστική επανάσταση, που βεβαίωσε τήν πρόρρηση των μαρξιστών.

Παράδειγμα ὁμοιο μας δίνει ή Ίαπωνία. Όπως γνωστό, τὸ κράτος του ανατέλλοντος ήλιου έδῶ και μισὸ αἶώνα έπλεε σὲ στασιμότητα κινεζική. Κανένας δὲν μπόρῃσε νὰ προβλέψη πὸς δ λαός αὐτός θάφτανε στὴν καταπληχτική ανάπτυξη των τελευταίων χρόνων. Τοπικές αίτίες άλλαξαν τὰ πράγματα. Οί αυτοκράτορες εἶταν είδος αἰχμαλώτων της αὐλικής καμαρίλας, ὡςπου δ τωρινός Μικάδος, άνθρωπος φύσης εξαιρετικής, σπώντας τὰ ιστορικά δεσμά του, μπῆκε επικεφαλής των νεωτεριστικῶν προοδευτικῶν στοιχείων, που φάνηκαν στὸ μεταξύ. Λυσώδης στάθηκε δ άγώνας με τήν αντίδραση των ύπερστάσιμων πάτριων άριστοκρατῶν και θύματα έπescan χιλιάδες και χιλιάδες. Ο νεαρός Μικάδος με τούς προοδευτικούς θριάμβους· στέριωσε τήν προσωπική του έλευθερία και τὸν ήγεμονικό του θρόνο, έκαμε άστικές μεταρρυθμίσεις κατὰ πρότυπα άμερικανικά κ' ευρωπαϊκά, έδωκε στὸ λαὸ άστικές έλευθερίες, σύνταγμα κί άνοιξε τις πύλες στους ξένους και στὸ κεφάλαιο, ύποστηρίζοντας τή βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας. Κ' έτσι άρχισε ή οικονομική άκμή, που τάποτελέσματά της τὰ πίστωσαν οί θρίαμβοι των ήμερών μας.

Αὐτὰ τὰ παραδείγματα, νομίζω, φτάνουν για νὰ δείξουν απ' τὸνα μέρος πὸς δὲν είναι πρώτη φορά, που γίνεται στὸν κόσμο συζήτηση, σάν τή δική μας, για τὸ δρόμο που θά πάρη ή εξέλιξη σὲ μιᾶ χώρα, απ' τάλλο πὸς ή κοινωνιολογία και χωρὶς νὰ γίνη φυσική ή θετική έπιστήμη, προσφέρει αρκετὰ στοιχεία ὡστε δ παρατηρητής κ' έρευνητής της κοινωνίας—μεταχειριζόμενος τή μέθοδο των φυσικῶν επιστημῶν, τὸ νόμο: ίδιες ή ὅμοιες συνθήκες, ίδια ή ὅμοια άποτελέσματα—νὰ μπόρῃ νὰ προφητέψη κατὰ προσέγγιση, κατὰ πιθανότητα τὸ δρόμο της εξέλιξής της. Πόθοι υποκειμενικοί και τί συμπέφει, κατὰ τή γνώμη του ενός και τάλλου, στὸ καλὸ του έθνους δὲν είναι σοβαρὰ έπιχειρήματα σὲ μιᾶ συζήτηση καθαρὰ αντικειμενική, που άνοιξε σ'

ὄλη τή δύναμή μου νὰ σας τήν καταβαθύνω. Η γραμματική μας δὲν ταχτοποιήθηκε· τί γυρέσετε ταχτοποίηση της ὀρθογραφίας; 8 Σταθῆτε. Σταθῆτε.

Και σίγουρο εἶσῃ πὸς θά σταθῆτε. Δὲ στέκεται ὁμως έτσι εφκολα δ Ρωμιός. Γιατί; Έδῶ άίζει νὰ τὸ ψυχολογήσουμε τὸ γιατί.

Ο Ρωμιός θέλει ανεξαρτησία.

Η ανεξαρτησία!

Τί ώραία λέξη— και τί μου δίνετε τώρα νὰ σας άποδείξω πὸς ανεξαρτησία δὲν είναι, πὸς είναι τὸ αντίθετό της;

Έκεῖνο που λέγαμε και πιὸ άπάνω. Τὰ μάβρα, τὰ καταραμένα τὰ χρόνια, οί τέσσερεις οί αἰώνες. Ο Ρωμιός τότες κίνημα δὲν έκανε, άναγκαζότανε μάλιστα νὰ πνίξη και τὸ άγαπημένο του τὸ εγὼ. Αμα γλύτωσε από τή σκλαβιά, σηκώθηκε

στὸ ποδάρι, βίχτηκε ὄζω και τήν άναρχία του τή βάφτισε ανεξαρτησία· έτσι μπόρῃσε πια νὰ φανῆ και τὸ καταπατημένο του πρώτα τὸ εγὼ. Νόμο δὲ θέλει, δὲν καταλαβαίνει, δὲν ξέρει. Όπως του καπνίση. Θάκολουθήση τή φαντασία του, τὸ καπρίτσιο του. Τὸ ίδιο και στὴ γλώσσα. Και για τούτο, νὰ μὴ θάρῃτε πὸς τὸ γλωσσικό τὸ ζήτημα είναι ζήτημα γλωσσικό· τὸ γλωσσικό τὸ ζήτημα είναι ζήτημα ήθικό. Τήν ψυχή μας νὰ βάλουμε σὲ τάξη· βαζουμε σὲ τάξη και τή γραμματική μας. Και μὴ μου λέτε πὸς προσμένουμε νὰ τούς κάμω μιᾶ γραμματική τή γραμματική μου από τὰ βιβλία μου τήν ξέρουμε, και τις περισσότερες φορές φτειάνουμε δική τους, ὄχι τάχα γιατί δὲν τούς έπεισε ή δική μου, μὰ γιατί προτιμοῦνε τὸ άγιο τὸ κέφι. Λοιπὸν άλλου είναι τὸ κακό κί άλλο μας λείπει από γραμματική. Πρέπει νὰ γίνουμε άντρες. Νομίζει δ Ρωμιός πὸς είναι ανεξάρτητος και δὲ βλέπει πὸς είναι παιδί. Πρέπει κανείς μέσα του νὰ νοιώθῃ τί σημαίνει λευτεριά, πρέπει ανεξάρτητος μέσα του νὰ είναι, για νάκούση θεληματικά έναν κανόνα, μιᾶ πειθαρχία. Κοιτάξτε τὸν Άγγλο, που πιὸ ανεξάρτητος άνθρωπος από τὸν Άγγλο στὸν κόσμο δὲν ύπάρχει, που δὲν ύπάρχει και πιὸ σκλαβος του νό-

μου. Δὲν τήν καταλάβαμε ακόμη τήν Έβρώπη. Δὲν καταλάβαμε ακόμη μήτε τήν αρχαία τήν Έλλάδα. Εἴμαστε άλογατακία νόστιμα, πηδηχτά, χαριτωμένα κί από σὸί Μά ξεχνούμε τὸ βυθηστόχαστο και λυπητερό λόγο του Ξενοφώντα. Άχρηστον μὲν γάρ δήπου και οϊκέτης και σιράτευμα άπεθές· έππος δὲ άπειθής οὐ μόνον άχρηστος αλλά πολλάνκις και δσαπερ προδότης διαπραττεται (9). Τέτοια αίστήματα, τέτοια φερσίματα μακριά μας. Νὰ τὸ κάμουμε άπόφαση μιᾶ και σώνει, με θέληση άκλόνηστη, σοβαρή. Έδῶ χρέος μας, αλήθεια, νά ναι σιδερένια ή θέλησή μας, πάντα τίμιος ὁ νοῦς μας και ή θυσία μας άπέραντη, γιατί σήμερα ή ένότητα είναι τάπαράιτητο άγαθὸ, ή μόνη δύναμή μας κ' ή ένότητα θέλει θυσία, δηλαδή άγάπη.

Και για νὰ μὴν τὸ παρατραβῆσουμε στὸ τραγικό, τὸ κάτω κάτω τί τρέχει; Τρέχει που δ καθένας φοβάται νὰ μιμηθῆ τὸ γείτονά του, μπάς και πούνε πὸς δὲν είναι ανεξάρτητος. Πεισματώνει και δὲν άλλαζει, τὸ πείσμα του μάλιστα για θέληση τὸ περνε, ενώ δὲν ξέρω δυὸ πράγματα που νὰ μοιάζουμε λιγώτερο, άφου ή θέληση στηρίζεται σὲ μιᾶ λογική και τὸ πείσμα λογική δὲν παραδέχεται. Για

9) Η. Ίλπ. Γ', 6.

8) Τὸ πολὺ πολὺ, νομίζω, που μπόρῃ κανείς νὰ παραδεχτῆ για τήν ώρα, είναι τὸ εἰ της ύποταχτικῆς αντίσης. Μὰ και τούτο θέλει σκέψη, έπειδὴ μπόρῃ καμιά μέρα νὰ γράφεται ι, ὡστε δοκιμάζουμε άλλαγή που κί άφτῆ θάλλάξη. Μὰ δὲν έχει και νόημα νὰ βαζουμε εἰ στὴν κατάληξη, ενώ γράφουμε άξαφνα φτιάνω, αντίς φτειάνω, ή μιᾶζω αντίς μοιάζω, τότες και τὸ νὰ πει θάπρεπε νὰ πῆ νὰ τὸ γράφουμε. Κάθε μεταρρύθμιση πρέπει νὰ είναι γενική, πρέπει, σάν τή γραμματική μας, νάχη άρμονία.

αυτές τις στήλες με το φάνισμα του βιβλίου του Σκληρού. Αισθήματα άτομικά και πατριωτικά αερολογήματα δεν ωφελούν στη λύση του ζητήματός μας. Ο Σκληρός με τη μέθοδο της σκέψης του αντικειμενικού εξεταστή της κοινωνίας βεβαίωσε το μοιραίο μιας όμοιας εξέλιξης και στην κλασική περτίδα μας. Οι επικριτές του μετατόπισαν το ζήτημα στους ατομικούς τους πόθους. Ο Ραμὰς μάλιστα, θελοντας να ποδείξη το σαθρό της μεθόδου του συγγραφέα του «Κοινωνικού μας ζητήματος» διαστρέφει τα λεγόμενά του σε βαθμό που δε θαρρώ να τὸ ἐπιτρέπη ἡ εὐλικρινὴς συζήτηση. Τὸν ἐπαναφέρω στις σελίδες τοῦ συκοφαντούμενου βιβλίου. Αὐτὸ λέει σαφέστατα πὼς ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ὄχι μόνον δὲν εἶταν ἀντιγραφή τῆς γαλλικῆς σ' ὅλα της τὰ καθέκαστα, ὅπως θέλει ὁ Ραμὰς νὰ παραστήσῃ, ἀλλὰ πὼς ἔφερε ἀρκετὰ συγκεκριμένο χαρακτήρα. «Κατὰ βάθος ἦτο ἀστικὴ ἐπανάστασις· προκληθεῖσα ὑπὸ τῆς πρωτοφανοῦς οἰκονομικῆς εὐεξίας τῶν ἔσω καὶ ἔξω ἀστικῶν στοιχείων, τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἰδίως εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας ἀστικὰς τάξεις καὶ τοὺς λογίους τοῦ ἔθνους» (σελ. 38). Ἐξωτερικὴ ἀναλογία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης μετὰ τὴ γαλλικὴ δὲν ὑπάρχει· βέβαια, ἐσωτερικὴ ὅμως τέτλια θὰ βρῆ κι ὁ ἴδιος ὁ Ραμὰς ἂν ἀνατρέψῃ τὴν ἀναλογία πὺ κάνει τοῦ Ρουσσώ μετὰ καρυσφύλι κλέφτικο, τοῦ Ἀλῆ Τεπενλεῆ μετὰ τὸ Βολταῖρο. Πίσση φεουδαλικὴ στὸ ἓνα ζέσπασμα μετὰ τὴν τυραννίαν τοῦ Ἀλύπασα καὶ τοῦ Σουλτάνου, ὅμοια πίσση φεουδαλικὴ στὸ ἄλλο μετὰ τὴν ἀπολυταρχίαν τῶν Λουδοβίκων, ἀστικὴ ἀντίδραση καὶ στὰ δύο, πού εἶχε ἀφορμὴ τὴν «οἰκονομικὴ ἀστικὴ εὐεξία καὶ τὴν ἀφύπνιση τῶν ἀστικῶν στοιχείων». Στὴ Γαλλίαν, ἰδεολογικοὶ πρόμαχοι τῶν ἀστικῶν τάξεων: Ρουσσώ, Βολταῖρος, στὴ ρωμιοσύνη ἰδεολογικοὶ πρόμαχοι τῶν ἀστικῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν: Ρήγας Φεραῖος κι ἄλλοι λογιοὶ τοῦ ἔθνους. Κι ἂν θέλομε νὰ προχωρήσωμε στὴν ἐρευνα καὶ στὴν ἀναλογία τῶν στοιχείων, οἱ φαναριῶτες κ' οἱ προύχοντες κοτζαμπασίδες, θαρρῶ, δὲν εἶταν καὶ πολὺ ἐθνουσιώδεις ὑπέρμαχοι τοῦ σικωμοῦ στὴν πρώτη ἀρχὴ του, δὲ διαπνέονταν ἀπὸ τὴν ἐκαταλάγαρη εὐγενικὴ πατριωτικὴ ἰδέαν, πού ὁ ἀπόγονος τοὺς ὑποβάθει μετὰ τόσο ἀλαφρὴ ἱστορικὴ συνείδηση.

Μὰ ἀναιρέσεις στὰ καθέκαστα δὲν παίρνουν τέλος, ἂν ἀρχίσωμε, κι ἀπαντήσεις σὲ προσωπικοὺς ὑπαινιγμοὺς δὲν ὠφελοῦν στὸ ζήτημά μας. Ἐνα πνεῦ

μα «σπουδασμένο, μελετημένο», ὅπως χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὁ Ραμὰς τὸ συγγραφέα τοῦ «Κοινωνικοῦ μας ζητήματος», θάταν ἀστείον καὶ νὰ φανταστῆ κανεὶς πὼς θάπεφτε σὲ ἀναλογίαι παραλόγαι, πού θέλει νὰ τοῦ ρίξῃ σοφιστικὰ δ' ἐπικριτῆς του, ἀλλάζοντας τὸ βαθύτερον καὶ κύριον ἀστικὸν ἐλατήριο τῆς ρωμαίικης ἐπανάστασης, πού θέλει νὰ τονίσῃ σὲ κατ' ἀναλογία ἐφαρμογὴ νόμου «καμωμένου μετὰ τὸ ἔτσι θέλω!» Τὸ ζανκλιῶ, δὲ φανταζόμενον τὸ Ραμὰ ἱκανὸ νὰ πῆσῃ σὲ τέτλια παραλλάγματα καὶ σοφιστεῖαι καὶ μικρολογικὰ τερτίπια, πού τὰ ἀδράζουσι μοναχὰ ὅσοι θέλουσι νὰ θολώσουσι τὴν συζήτηση, ἀνικανοὶ νὰ μείνουσι στὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων.

Ὡς τόσο, ἡ ἐξέλιξις, πού ὑπόδειξε τὸ «Κοινωνικὸν μας ζήτημα», φανέρωσε τὸ θαῦμα της καὶ τόσο γρήγορα καὶ σὲ μορφή, πού εἶναι ὁ πῶς μεγάλος θρίαμβος γιὰ ἓνα τόσο σύντομον ὅσο κι οὐσιαστικὸν βιβλιαράκι. Εἶν' ἀλήθεια πὼς αὐτὸ νεϊρεύτηκε ὑποδοχὴ πῶς γενναϊοκαρδῆ ἀπ' τῆς τάξεως τῶν δημοτικιστῶν, πού στηρίξει τῆς πρώτες καὶ μεγαλῆτερες ἐλπίδες. Ἡ ἱστορία τῶθελε νὰ μὴ σκοντάψῃ οὔτε κὰν σὲ σοβαρότητα κ' εὐλικρινεῖα σ' αὐτῆς τῆς στήλες. Μὰ τὸ κακὸ τρανὸ δὲν εἶναι, οὔτε ἀδιόρθωτον. Ἡ κραυγὴ τοῦ βιβλίου βρῆκε ἀντίπαλον ἐκεῖ πού ἡ δύναμη κ' ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς καὶ τῆς προσόδου μένουσι νωπῆς κι ἀκμαῖαι. Ὅποιος αἰσθάνεται παρόμοια δύναμη, σ' ὅποιον τὰ στηθῆ πνέει ζωὴ καὶ πόθος γιὰ τὴν πρόοδο, θὰ κατεβῆ ἐκεῖ μαζί μας. Ἡ στενοκεφαλιά, ὁ βυζαντινισμὸς κ' ἡ μούχλα πνίγουσι ἐδῶ. Γιὰ ζωντανούς δὲν εἶν' ὁ τόπος.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟ ΜΙΣΤΡΩΤΗ

Ὡ, τῶν θεσμῶν φύλακα! πού σόρισεν ἡ Μοῖρα καὶ τῶν πατροπαράδοτων τοῦ γένου μας σωτήρα, πού σώσεις ἀπ' τὸν κίντυνον, τὴ γλώσσα, τὴ θρησκείαν, π' ἀστροπελέκια καὶ φωτιῆς, τοξοῦσαι σὰν τὸ Δία στοὺς καταπτύστους μαλλιαρούς· καὶ δίχως ν' ἀποστάσῃς —εἰς τὰς ἀπέλους· τοῦ χρόνου ἀνέχεσαι ἐκείσεαι— πού ἄψιδα, ἀχτίνες, κίβωτό, κάλυμνον, παπαρδέλα καὶ Φαίδωνα ἀνικατέψες, καὶ στὴν κορφὴ κανέλα πούφαγες, ἀγωνιστήρες, καὶ φοιτητάδες φωτιστες πού θάλασσα μὰς τὰκανες κι οὔτ' ἓνα δὲν ἀρώτησες, πού με ἱαμβικὸν περπάτημα τὸν Πήγασσον καθάλησες, καὶ δίπλα στὴν Ἀκρόπολιν, τὸ Γολγοθὰ κουβάλησες, σαράντα χρόνια πούζησες!...κι ἄλλα πολλὰ νὰ ζήσης, τὴν Πόλιν στὸν Κερμαεῖκό σιμά νὰ κουβαλήσης.

ΜΗΠΡΑΣ

τοῦτο ἡ θέλησις κάποτε ἀλλάζει δρόμον, ἄμα ἔρθῃς καὶ τὴν ὀδηγήσῃς καλῆτερα· τὸ πείσμα δὲν ἀλλάζει, ἀφοῦ ὀδηγία δὲν ἔχει. Μὰ νὰ σὰς τὰ ψυχολογῆσω νέντα σκέττα; Ὅριστε. Δὲν τὸ φταίω γώ. Τί νὰ γίνῃ πού συχνὰ ὁ ἓνας ἢ ὁ ἄλλος θάκούσῃ τὴ φαντασίαν του, τὸ καπρίτσιον τοῦ θάκούσῃ, γιὰ νὰ μὴ ἀκούσῃ, τουλάχιστον σὲ δλα —τὸ τουλάχιστον εἶναι ἀριστοῦργημα— γιὰ νὰ μὴ ἀκούσῃ τάχα τὸν Ψυχάρην, σὰ νὰ μὴ ἀκούσῃ πρώτος ὁ Ψυχάρης ἓναν κανόνα πού στέκει ὄξω ἀπὸ τὸν ἑαφτό του, καὶ πού ἀναγκάζεται πολλὰς φορὰς ἴσια ἴσια ὁ Ψυχάρης τὸν ἑαφτό του νὰ βασανίσῃ, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσῃ καλά(10).

Ἐγὼ παιδάκια μου, τύραννος δὲν εἶμαι. Ἄλλη τέχνη, ἄλλη δύναμη δὲν ἔχω παρὰ νὰ σὰς ξηγῶ ἓνα ἓνα. Πρώτος μαθητῆς σὰς θὰ προκηρυχθῶ, ἄμα με πείσετε πὼς ἀντὶς τὸν τάδε τύπον, πῶς σωστὰ τὸν τάδε πρέπει νὰ συνηθίσω. Τῶδεῖα κιάλας πὼς με χαρὰ

10) Κατωρθώσαμε μόνον μερικοὶ, ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης, ὁ Γρυπάρης, ὁ Ἐρμονίας, ὁ Μαρκέτις, ὁ Παροσίτης, ὁ Σκοπελίτης, ὁ Ταγκόπουλος —κι ὁ Σίμος Μενάρδος, στὰ γράμματα πού μοῦ γράφει—μαζὶ μ' ἀφτούς δυὸ τρεῖς ἄλλοι, νάκολουθοῦμε τὸ ἴδιον σύστημα στὴν ὀρθογραφίαν καὶ στὴ γλώσσα. Κοιτάξτε ὅμως τὸν Παλαμά, πὼς τὰ κανονίζει καὶ πᾶσι. Ἀνοίξτε τὸ Δωδεκάλογο, σ. 110. Τί λέει; Τῶ γυναικῶνε. Νὰ τὸ στὸ τέλος κι ἀφτό.

μου, μετὰ σέβας, μετὰ βνωμοσύνη σὰς ἀκολουθῶ ἐκεῖ πού ἔχετε δίκιον. Δὲν ντρέπομαι διόλου. Φιλότιμον σ' ἀφτό δὲν ἔχω. Λέω μάλιστα νὰ σὰς δώσω καὶ μιὰν ἀφορμὴ καινούρια, νὰ μοῦ τὸ μολογήσετε ἀπατόσας. Γιατὶ μὴ βλέπετε πού φωνάζω καὶ σὰς τὰ ψέλω. Ἀγαπᾶ ὅποιος ψελνεὶ καὶ φωνάζει, ὅποιος ἴσως καὶ θυμῶνει. Ὅποιος τὰ κρύπτει μέσα του εἶναι κακός, ὄχι ὅποιος τὰ κουδουνίζει μετὰ τὴν εὐλικρινεῖαν, μετὰ τὴν ἡτυχιάν τῆς πίστης καὶ τῆς ἀλήθειας.

Τὸ λοιπὸν, ξέρετε πὼς θὰ τελειώσῃ ἀφτὴ μας ἡ κουβέντα;

Μ' ἓνα ταξίδι.

Ἐμαθα τῆς προάλλης πὼς ὁ Ταγκόπουλος πῆγε στὴν Πρίγκηπον, τὸ θεόμορπον τὸ νησί, νὰ συναγρικηθοῦνε, μετὰ τὸ Φωτιάδην καὶ μετὰ τοὺς φίλους, γιὰ ἓνα δυὸ ζητήματα πού ἀφοροῦνε τὸ Νουμά. Ἐγὼ λέω καμιά μέρα ὅλοι μας στὴν Πρίγκηπον νὰ πάμε, νὰ κάμουμε συνέδριον στοῦ Φωτιάδην, νὰ ζητάσωμε πᾶ τὰ πῶς σπουδαῖα τὰ ζητήματα τῆς γραμματικῆς, νάκούσω τὴ γνώμη σὰς, νάκούσετε τὴ δική μου, καὶ νὰ εἶμαστε σύμφωνοι σὰν τὰ καλά τὰδέρφια.

Ἐνα μοναχὰ θὰ σὰς παρακαλέσω, νὰ μὴ με βάλετε πρόεδρον, ἐπειδὴ ὁ πρόεδρος σπαίρνει καὶ γὼ σκοπέδω νὰ μωρολογῆσω ἀλάκαιρες ὥρες.

“Ο ΝΟΥΜΑΣ”

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Γιὰ τὴν Ἀθῆνα Δρ. 8.—Γιὰ τῆς Ἐπαρχίας Δρ. 7
Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸν Δρ. Χρ. 10.

Γιὰ τῆς ἐπαρχίας δεχόμεστε καὶ τέρμηνας (2 Δρ. τὴν τριμηνίαν) συντρομῆς.
Κανένας δὲ γράφεται συντρομητῆς ἂ δὲ στείλει μπροστὰ τὴ συντρομῆ του.

10 λεπτὰ τὸ φύλλον λεπτὰ 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στὰ κιάλα (Σύνταγμα, Ὁμόνοια-Ἐθν. Τράπεζα Ἑπ. Οἰκονομικῶν, Σταθμὸς Τροχιάδρου (Ἀκαδημία), Βουλῆ, Σταθμὸς ὑπόγειου Σιδηροδρόμου (Ὁμόνοια), στὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἐστίας» Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου (ἀντικρυ στὴ Βουλῆ).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Οἱ ἀρχαιολογικοὶ βαρβαρισμοί. — Ἡ Ἐθνικὴ γιορτῆ. — Οἱ Ἕλληνας στὴν Ἀφρική. — Ἀγιογραφίαι καὶ προσωπικά. — Καὶ πάλι ὁ κ. Χατζηδάκης.

Οἱ ΒΑΡΒΑΡΙΣΜΟΙ ἔακολουθοῦνε πάνω στὴν Ἀκρόπολιν. Οἱ ἀρχαιολογοὶ ξεριζώσανε τὰ χαμομήλια καὶ τῆς παπαρῶνας γιὰ νὰ καθαρίσῃ ὁ τόπος, μ' ἀλήθεια γιὰ νὰ γεμίσῃ σκόνη, ὅμως τώρα μαθαίνουμε πὼς φντεῦνε κισσοδίπλα στὸ πεζοδῆλον τῶν τειχῶν τοῦ Κίμωνος. Κισσοδὴ στὴν Ἀκρόπολιν! Μὰ περιβόλι θὰ τὴν κάνομε; Ἀδὲ μὲνε πᾶ παρὰ νὰ βάλωμε καὶ συντριβάνια καὶ γούνας μετὰ χρυσόφανα μέσα. Κ' ἴσως γλήγορα νὰ γίνῃ κι αὐτὸ γιὰτί τέτοιαι μὰς δίνουσι ἐλπίδες οἱ τρεῖς φοινικῆς πού φντεῦσαν πρὸς τὰ δυτικὰ τοῦ Παρθενῶνα. Ὡ Φειδία! Ἐκεῖ πού ἄλλοτε ἔλαμπε τὸ κράνος κι ἀστράφτανε τ' ἄρματα τῆς Προμήχου Ἀθῆνας τώρα οἱ ἀπόγονοί σου ὀρμίζουσι χουρμάδες!

Κάποιος ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ σώσῃ τ' ἀρχαῖα μνημεῖα ἀπὸ τὰ ὄργια τῶν ἀρχαιολόγων. Ἄν τοὺς ἀφίσουμι τὸ δρόμον λεύτερον δὲν πρέπει νὰ μὰς φανῇ παράξενον ἢ τὸ καταφέρουσι νὰ βγάλουν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ ἐρεῖλια κάθε χάρη καὶ ἰδιορρυθμίαν πού τοὺς ἔδωκε ἡ μεγάλῃ τεχνίτρα ἡ Φύσις καὶ τῆς ἱστορίας οἱ ἀλλαξοκαιριῆς. Δίχως ἄλλο θὰ φαντάζουσι πὼς αὐτὸς ὁ καθαρισμὸς κ' ἐξωραϊσμὸς τῆς Ἀκρόπολης θ' ἀρέσῃ στοὺς ξένους. Ἐμεῖς δὲ συνηθίζουσι νὰ πολυρωτοῦμε τοὺς ξένους γιὰ τὰ δικὰ μὰς πράγματα, γιὰτί πρῶτον πρῶτον ρωτοῦμε τὴ δική μας τὴ ρωμαίικη ψυχὴ. Ὅμως ἂν αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα ἔχει σημάσια γ' αὐτοὺς μπορούμε νὰ τοὺς βεβαίωσωμε πὼς—ἀπ' ὅσα ἀκούσαμε—λάθος κάνομε, γιὰτί οἱ ξένοι ἔχουσι ἀναγαχῆσαι μετὰ τοὺς βαρβαρισμοὺς πού

Νὰ σὰς καὶ πάλι οἱ ἀστερισκοί. Θὰ πῆ πὼς τελειώσε τὸ νούμερον δυὸ. Καὶ τελειώσε περίφημον, ὅσο δύσκολον κι ἂν εἶτανε, ἀφοῦ σὰς μίλησῃ μετὰ τὴν καρδιά μου, κ' ἡ καρδιά νίκησε πάντα ὅλες τῆς δυσκολίας.

Ἄς ἀρχίσουσι τώρα καὶ τὸ τρίον. Μετὰ τὸ συμπάθειον πού λέει ὁ χωρικός.

Τὸ τρίον πολὺ πῶς ἐφκολε. Γιὰ τοὺς δασκάλους. Μὰ νὰ ξαναγυρίσωμε πρῶτον στὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς, ἀφοῦ τὸ προκηρύξαμε κιάλας πὼς ἠθικὸν ζήτημα τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικόν.

Μετὰ τὴν ἠθικὴν λοιπὸν ὁ ἄθροπος κάνει δύναμη καὶ μετὰ τὴ δύναμιν μπορεῖ νὰ ναντισκεταί ἡσυχῃ, δίχως λόγια πολλὰ, μὰ καὶ δίχως φόβον. Βλέπω κ' ἡ δειλία σὲ μερικοὺς μὰς φίλους εἶναι μεγάλη. Ἐνας ἄξιαφρα θὰ σοῦ τὰ φέρῃ μετὰ τρόπο πού νὰ σοῦ γράψῃ τὴ δημοτικὴν μόνον σὲ στίχους, ἐνῶ γιὰ τὰ πεζὰ ὁ πόλεμος κ' ἡ ἀντάρα. Σὰν τοῦ τὸ παρατηρήσῃς καὶ τοῦ τὰ ποδείξῃς πὼς ἀπὸ τέτοιο λόγο δὲν ξεπεζέβει ἀπὸ τὸν Πήγασσον του, σοῦ ἀποκρίνεται γλυκὰ πὼς μὰς ἀγαπᾶ, μὰς θαμάζει, κι ὅ.τι θελεῖς, μὰ πὼς γιὰ τὸ ζήτημα δὲ σκοτώνεται· τὸ συλλογίζεται ψυχρὰ. Παιδιάτικες ἀνώφελες ψυχῆς. Senza infa-

προσυχαιώνουν την Ακρόπολη. Μὴ κι ἀντίθετη νὰ εἶτανε ἡ γνῶμη τους πάλι θὰ τὸ φωνάζαμε πὸς τέτοια συγκυρίσματα εἶναι ἱεροσυλία κι ἀρνηση τῆς ζωῆς.

★

Ἡ ΕΘΝΙΚΗ τελετὴ πέρασε μπροστά μας νυσταγμένη και κάπως βιαστικὴ. Κόσμος στοὺς δρόμους λίγος κι ἀδιάφορος. Νομίζεις πὸς βγαίνει ἔτσι νὰ εἶναι κάποια τελετὴ ξένη πού δὲν ἔχει ἀλήθεια τίποτε νὰ κἀνη με τὴ δική του ζωὴ. Οὔτε μιὰ φωνὴ ἐνθουσιασμοῦ οὔτε κἀν ἡ σιωπὴ τῆς συγκίνησης. Στὰ πεζοδρόμια—γύρω στοὺς στρατιώτες τῆς παράταξης—ὁ λαὸς κουβέντιαζε γιὰ τὶς στολὲς τῶ μεγαλοσιάνω και γιὰ τὸ καπέλλο τῆς μιᾶς πριγκιπέσσας ἢ τὰ διαμαντικὰ τῆς ἄλλης. Τὸ νόημα τῆς τελετῆς φαινόταν νὰ τοῦ ξέφευγε ὁλότελα.

Εἶναι κρίμα νὰ πεθαίνη ἔτσι ἡ πίστη ἑνὸς λαοῦ. Καὶ κείνο πού στέκει στὸν ἱστορικὸ νὰ ψυχολογήσῃ εἶναι ἂν ὁ λαὸς ἔχασε τὴν πίστη στὴ δύναμη και τὴ δόξα τῆς φυλῆς του ἢ ἂν πέθανε μοναχὰ ἡ πίστη του γιὰ τοὺς πολιτικούς πού τὸ κυβερνοῦνε. Ἐμεῖς ἐλπίζουμε πὸς εἶναι μόνο τὸ δευτερο.

★

ΦΑΙΝΕΤΑΙ πὸς ὁ κ. Σκωτίδης, διπλωματικὸς πράχτορας στὸ Κάιρο, ἔβγαλε ἕνα φυλλάδιο ὅπου μᾶς δείχνει τί κάνει ὁ Ἑλληνισμὸς στὸ Σουδάν. Τὸ φυλλάδιο δὲν τὸ εἶδαμε ἀκόμα ὅμως ἂν κρίνουμε ἀπὸ κείνα πού γράφανε οἱ φημερίδες ὁ Ἑλληνισμὸς κάνει κει κάτω θάματα και ξαπλώνεται και προκόφτει ὁλοένα.

Ἐπιδοκιμαζοῦμε βέβαια τὴν κυβερνητικὴ ἐνέργεια σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα και μιᾶς και τρέξανε στὸ Σουδάν τόσο Ἕλληνες, σωστὸ εἶναι νὰ προσπαθῆ τὸ κράτος με τὴ βοήθεια τῶν ἀντιπροσώπων του νὰ παρακολουθῆ τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο πού ξενιτεύτηκε κει πέρα και νὰ δοκιμάσῃ νὰ τὸ διοργανώσῃ σὲ τρόπο πού νὰ μὴ χαθῆ ὁ δεσμὸς του με τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ἀποικισμὸς ὅμως αὐτὸς στὸ Σουδάν μᾶς φέρνει σὲ πὶὸ γενικούς συλλογισμούς. Μᾶς θυμίζει ἄλλη μιὰ φορὰ τί κακὸ πού κάνει στὸ ἔθνος ἡ τυχοδιωχτικὴ αὐτὴ ὁρμὴ πού τὸ σκορπίζει στοὺς τέσσαρις ἀγέρηδες. Καὶ δῶ βέβαια δὲν εἶναι μόνο οἰκονομικοὶ λόγοι πού δουλεύουνε, εἶναι και ψυχολογικοί. Ὁ Ρωμῖὸς τὸ ἔχει φυσικὸ του νὰ εἶναι ξυπνὸς τεμπέλης. Ἄν εἶτανε τεμπέλης μόνο ἢ ἂν εἶτανε ξυπνὸς δουλευτὴς τότες ἢ θὰ ἔμεινε καρφωμένος στὸ χῶμα τῆς πατρίδας του προσπαθώντας νὰ ψευτοζήσῃ με τὴ δουλειὰ του ἢ θὰ δοκίμαζε νὰ πάρῃ σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σλάβου (ἢ κάθε ἄλλου ὄχτροῦ του) τὸ χῶμα πού πατᾶ στὴ Μακεδονία και στὴ Θράκη. Ὅμως εἶναι ξυπνὸς τεμπέλης. Καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἀρέσει τὸ ἐμπόριο πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ μεταχειρίζεται τὴν ζυψνάδα του πάνω στῶν ἄλλων τὴ δουλειὰ. Ἐκεῖνος σκεδὸν τίποτε δὲν παράγει, μὰ πλουτίζει ἀπὸ τὴν παραγωγὴ τῶν ξένων. Καὶ δὲν τόνε νοιάζει γι' αὐτὸ νὰ ξενιτευτῆ στὰ πέρατα τῆς γῆς.

★

ΜΕΡΙΚΟΙ βλέπουνε σ' αὐτὸ ἐπιχειρηματικότητα και

ὑπεροχὴ διοικητικὴ. Κι ἀπὸ μιὰ μεριά ἔχουνε δίκιο. Τὸ ἔθνος ὅμως ζημιώνεται σημαντικὰ με τὴ σκορπιστικὴ ἐμπορομανία τοῦ Ρωμῖοῦ. Ζημιώνεται γιὰτὶ χάνει ἔτσι ἀνθρώπους, ζημιώνεται γιὰτὶ ὁ πλουτισμὸς μερικῶν ἀπ' αὐτοὺς σπρώχνει και τοὺς ἄλλους νὰ περιφροῦν τὴν καματερὴ δουλειὰ και νὰ παραιτοῦνε τὴ γεωργία, ζημιώνεται παρά πάνω ἀπ' ὅλα γιὰτὶ χάνει τὸ χῶμα. Ὁ φυλετικὸς πόλεμος στὸν Αἴμο γίνεται γιὰ τὸ χῶμα. Καὶ τὸ χῶμα θὰ τὸ πάρῃ κείνος πού τὸ βαστᾷ με τὴ γεωργία και τὴ βιομηχανία, ὄχι κείνος πού ἐμπορεύεται τὰ γεννήματα και τὴν ἐξαγωγή. Κι ὅσο πὶὸ κοντὰ στὸ χῶμα βρίσκεται ἕνας λαὸς τόσο πὶὸ βαθεῖα καταλαβαίνει τὴν ἐθνικὴ ψυχὴ και τόσο πὶὸ συστηματικὰ μπορεῖ νὰ μαζευτῆ γιὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς ὀχτροὺς του.

Ἐμεῖς ὅμως πάμε στὸ Σουδάν γιὰ νὰ βοηθήσουμε τοὺς Ἑγγλέζους νὰ φέρουνε τὸν πολιτισμὸ στὸ κέντρο τῆς Ἀφρικῆς. Στὶς δικές μας χώρες ἀφίνομε τ' ἄλλα ἔθνη νὰ μᾶς παίρνουνε σιγὰ σιγὰ τὸ χῶμα. Πολὺ φοβούμεστε πὸς ἂν ἐξακολουθῆσῃ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ θὰ καταστήσουμε νὰ γίνουμε ὅλοι μας τραπεζίτες κ' ἐμποροὶ σὰν τοὺς Ἑβραίους δίχως ῥίζα πουθενὰ και δίχως δικὸ μας πολιτισμὸ.

★

ΚΑΠΟΙΟΣ τεχνίτης ζουγράφει τις εἰκόνες τοῦ τέμπλου σὲ μιὰν ἐκκλησιὰ τῆς Νάξου. Φαίνεται πὸς κι αὐτοῦνοῦ, καθὼς και στοὺς προραφαηλίτες και στοὺς κλασικούς ἀκόμα ζουγράφους τῆς Ἱταλικῆς Ἀναγέννησης, τοῦ ἄρεζε νὰ βάζῃ στις ἀγιογραφίες του και πρόσωπα γνωστά. Ἔτσι πρᾶστῃσε σὲ κάποια εἰκὸνά του και τὸν ἐπίσκοπο Χαροναξίας—ὄχι σὰν ἄγιο, μὰ σὰν ἄνθρωπο πού ἔργεται νὰ μετανοήσῃ.

Σὰν τελειώσε τὴ δουλειὰ του ὁ ζουγράφος φώναξε τοὺς ἐπιτρόπους νὰ τῆνε δοῦνε. Μ' αὐτοὶ πῆγανε νὰ σκάσουν ἀπὸ τὸ θυμὸ. Ὁ ἐπίσκοπος δὲν εἶτανε φίλος τους. Πὼς λοιπὸν αὐτοὶ νὰ τὸν ἀφίσουνε μέσα σὲ ἀγιογραφία τῆς ἐκκλησιᾶς τους; Καὶ δίχως νὰ χάσουνε καιρὸ βάλανε και ζύσανε τὸ πρόσωπο τοῦ μισητοῦ ἐπισκόπου.

Τὸ περιστατικὸ εἶναι μικρῆς σημασίας. Ὅμως δείχνει σὲ τί πρωτόγονη ψυχολογικὴ κατάσταση βρίσκονται μερικὸι ἄνθρωποι στὴν Ἑλλάδα. Εἴπαμε μερικοὶ μὰ δὲ θὰ μᾶς φαινότανε παράξενο, ἂν αὐτοὶ οἱ μερικοὶ εἶτανε κ' ἡ πλειονοψηφία. Τὰ προσωπικὰ κυβερνοῦνε σκεδὸν κάθε τί σὲ τοῦτον τὸν τόπο και βλέπουμε τώρα πὸς οὔτε κἀν οἱ ἀγιογραφίες δὲ γλυτώνουνε ἀπὸ τὴν τυραννία αὐτοῦ τοῦ νόμου.

★

ΤΑ ΕΒΣΗΠΛΩΜΑΤΑ τοῦ κ. Κατζίδακη κατὰ τῆς δημοτικῆς και τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐξακολουθήσανε και τούτῃ τὴ βδομάδα. Προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ πὸς ἡ πολιτικὴ μας εἶναι ἀντεθνικὴ στὴν Ἑλλάδα. Εἴπαμε μερικοὶ μὰ δὲ θὰ μᾶς φαινότανε καθαρὰ ἀντεθνικούς.

Αὐτὰ τὰ ἔχουμε ἀκούσει κι ἄλλοτες. Ἄλλη ἀπάντησῃ δὲν ἔχουμε παρά μιὰ και τελειωτικὴ. Ἐμεῖς δουλεύουμε μ' εὐλιχρίνεια γιὰ τὸ ἔθνος και ξέρουμε τί θὰ πῆ ἀληθινὸς πατριωτισμὸς. Μᾶς εἶναι ἀδιάφορες οἱ βρισιές κ' οἱ κκεκοῆθειες.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ*

§ 14

Ἀλέξαντρος Μαυροκορδάτος.

Ὁ Πολίτης ὁ Νικουσης μᾶς φάνηκε ἄνθρωπος τετραξυπνός, ἀκοίμητος, πού ποτὲς δὲν παραπατοῦσε, λοιπὸν και δὲν ἔπεφε· ἐπειδὴ στὴν ἀνάγκη ἀποχαιρετοῦσε τὰ δύσβατα μονοπάτια τῆς ἀλήθειας κ' ἔβγαине στὴν ἀπλοχωριά. Ὁ Χιώτης ὅμως ὁ Μαυροκορδάτος, ἂν κι ἀμάρτησε θανάσιμα πουλώντας τὴν ἀξιοσύνη του στοὺς ἐχτροὺς τῆς πατρίδας του, μᾶς δείχνει κάποια περσότερη λεβεντιά, κι αὐτὸ τὸ χρωστοῦμε ἴσως στὴν ἐξοχὴ του μητέρα τὴ Ρωζάντρα, εὐγενικὰ γυναίκα και συνάμα τόσο σοφὴ, πού κατὰ τὸ χρονογράφο τῆς ἐποχῆς τῆς ἀρχοντοπεριγηγῆται ἀπὸ τὴν Εὐρώπην και συνομιλοῦσαν μαζί της κ' ἐθαύμαζαν τὴν σοφίαν της.

Ἀφοῦ ἔμαθε κι αὐτὸς τις χρειαζόμενες γλώσσες, Εὐρωπαϊκὲς κι Ἀσιατικὲς, ἔγινε στὴν ἀρχὴ γραμματικὸς τοῦ Νικουση. Ἀπ' ἐκεῖ με τὸν καιρὸ ἀνεβηκε στὴ διερμηνεία. Δὲ φαίνεται νὰ ἔλαμψε πολὺ στὴν ἀρχὴ. Ἐπειδὴ τὸ σπουδαιότερο περιστατικὸ τῆς πρώτης ἐποχῆς του φαίνεται νὰ εἶναι κἀτι πού μᾶς θυμίζει τὴ συζήτηση ἐκείνη τοῦ ἐνικοῦ και τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ στὴν πρώτη ἐποχὴ τοῦ Νικουση. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ φορὰ τὸ ζήτημα εἶταν, πού νὰ καθῆσῃ ὁ Πρέσβης τῆς Γαλλίας· σὲ θέση σὰν τοῦ Βεζιρη, ἢ σὲ κατώτερη θέση. Κ' ἐπειδὴ ὁ Βεζιρης ἀπαιτοῦσε νὰ καθῆσῃ ὁ Πρέσβης σὲ κατώτερη θέση, πῆρε τὰ δῶρα του ὁ Πρέσβης κ' ἔφυγε.

Μὲ τέτοια μικρολογήματα παραγεμίζουν οἱ χρονογράφοι τὰ πρῶτα του χρόνια. Τὴν καθαυτὸ ἱστορικὴ του παρουσίαση μᾶς τὴν κάμνει ὁ Μαυροκορδάτος στὰ 1683, στὴν ἐκστρατεία δηλαδὴ τῆς Βιέννας. Ἀπότυχέ ὅμως ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη, ὀργίστηκε ὁ Σουλτάνος, θανάτωσε Πασάδες και Τεφετάρηδες, και μόλις γλύτωσε τότες ὁ Μαυροκορδάτος με τὸ χαμὸ τῆς περιουσίας του, με φυλάκισμα και με ζύλο. «Τύχη οἰκτρὰ τῶν δούλων τῶν εἰς ἀρχοντας μεταμφενημένων», λέει με ρητορικὸ λυρισμὸ ὁ ἱστορικὸς μας. Σωστότερα θᾶκρινε, νομίζουμε, ἂ μᾶς ἔλεγε, «τῶν δούλων Ρωμῖων τῶν εἰς ἀρχοντας Ρωμῖους μὴ μεταμφενημένων».

* Ἡ ἀρχὴ του στὸν ἀριθ. 281.

mià e senza lode. Καὶ γιὰτὶ; Γιατὶ τοὺς δασκάλους διόλου ψυχρὰ δὲν τοὺς συλλογίζονται, ἀφοῦ τοὺς τρέμουνε ὁλοένα. Κι ὡστόσο κοντὰ στὸ νοῦ πὸς με τὸ νὰ τοὺς τρέμουνε, τοὺς δίνουνε θάρρος, κ' οἱ δασκάλοι καταντοῦνε κίνυνος ἠθικός.

Νὰ πού πάλι ἐρχοῦμστε στὴν ἠθικὴ και θὰ δῆτε πὸς ἔχουμε δίκιο.

Πολλοὶ δημοδασκάλοι καταλάθανε πὸς γιὰ τὰ παιδιὰ, γιὰ τὸ ἔθνος, ὅζω ἀπὸ τὴ γλώσσα τὴ μητρικὴ, σωτηρία δὲν ὑπάρχει. Μέρα τὴ μέρα πληθαίνει λοιπὸν ὁ ἀριθμὸς τῶ δημοδασκάλων πού ἀκολουθοῦνε και σεβονται τὴν Ἰδέα. Οἱ ἄλλοι ὅμως οἱ δασκάλοι τὸ βλέπουνε ἀφτὸ και ἡσυχία δὲν ἔχουνε. Νοιώθουνε πὸς συζήτηση νὰ πιάσουνε μαζί τους, γιὰ νὰ τοὺς φέρουνε με τὸ μέρος τους, δὲν μποροῦνε, ἀφοῦ συζήτηση τοῦ λόγου τους δὲ συνηθίζουνε· χτυποῦνε, δὲν πειθουνε— και πὸς νὰ πεισουνε; Τότες τί κάνουνε; Τὰ τυραννικὰ τὰ συστήματα κι ὁμπρός. Εἶδα τις προάλλες σὲ μιὰ πολιτικὴ φημερίδα—τὴν Πρωτὰ—ἕναν κατάλογο. Ἄπλως κατάλογος, ἔτσι δὲν εἶναι; Ποιόνε θὰ βλάψῃ; Ἀκούστε τώρα. Στὸν κατάλογό της μετρᾷ τάχα ὄλους τῆς Πόλης τοὺς δημοτικιστάδες. Σιγὰ σιγὰ— και πρέπει νὰ τὸ φανταστήτε πόσο μῖσος, πόση ἐχ-

τρα, πόση κακὴσῆθεια χωρεῖ σ' ἕνα τέτοιο σιγὰ, μὰ και πόσος ταρτουφισμὸς— σου βάζουνε μέσα στὸν κατάλογο και τὰ ὀνόματα—με τὸ ἀπάγγελμά τους ἐννοεῖται—τῶ δημοδασκάλων πού ἀγαποῦνε τὴν ἐθνικὴ λαλιά τους. Τὰ βάζουνε δηλαδὴ, γιὰ νὰ τοὺς πᾶψουνε, γιὰ νὰ χάσῃ τὸ ψωμί τους ἕνας πατέρας, πού ζῆ γυναίκα και παιδιὰ.

Νὰ σὰς πῶ τὴν ἀλήθεια, δὲ βάσταξα. Τῆς Πρωτῆς τὸν ἀρχισυντάχτη δὲν τονε γνωρίζω. Τὸ πρόσωπο μοῦ εἶναι ἀδιάφορο. Ἐπιασα ὅμως και τοῦ ἔγραφα. Ἐπειτα συλλογίστηκε πὸς τὸ γράμμα μου τί θὰ τὸ κάμῃ; Καὶ τί ὄφελος νὰ τοῦ τὸ στείλω; Δὲν τᾶστεϊλα λοιπὸ και τὸ δημοσιεῖω ἐδῶ, νὰ τὸ χαροῦνε μαζί με τὴν Πρωτὰ και ἄλλοι.

Παρίσι 27 τοῦ Μᾶη 1907.

Κύριε Οἰκονομίδη,

Διάβσα τὸ κᾶθρο τοῦ Φαρμακίδη στὴν Πρωτὰ τῶν 29 τοῦ Ἀπρίλη 1907. Λοιπὸν, ἤσυγα και κρῶσα σὰς τὸ λέω, ἡ δουλειὰ πού κάνετε, ὁ Φαρμακίδης και σεις, εἶναι ἀρχαία δουλειὰ. Δὲν ἔχει ἄλλη λέξη και δὲ βρίσκω. Μὰ μήτε γυρῶ. Ἐσεῖς Ἕλληνες πιά δὲν εἶστε. Τούρκεψε ὡς και ἡ ψυχὴ σας. Βάζετε χρονογραφήματα γιὰ τοὺς μαλλιαροὺς, μόνο

και μόνο γιὰ νὰναφέρετε τοὺς δημοδασκάλους πού εἶναι δημοτικιστάδες κ' ἔτσι νὰ τοὺς σηκώσετε τὸ ψωμί τους, γιὰτὶ τὸ ξέρετε πολὺ καλά πὸς θὰ τοὺς πᾶψουνε, φτάνει νᾶχουνε γιὰ τὴ γλώσσα γνῶμη δική τους, μελετημένη. Μαντατουρέματα και προδοσίες. Τώρα τελεφταῖα, ἕνας δημοδασκαλός, ὁ Καρατζᾶς, γιὰ νὰ μὴ χάσῃ τοὺς λίγους παράδες τοῦ μιστοῦ πού παίρνει, ἀναγκάστηκε νὰ γράψῃ γράμμα δημοσίο, νὰ δηλώσῃ πὸς δὲν εἶναι δημοτικιστής, ἂν και μᾶς σύνταξε ὁ ἴδιος ἕνα πολὺ πετυχημένο ἀναγνωστᾶρι γιὰ τὰ παιδιὰ, πού τὸ βράβεψε ὁ Νουμάς. Ἴδου τί μαθαίνετε στὸ ἔθνος, τὴν ψεφτιά, τὴν ἀνήθικη τὴν ψεφτιά, κι ἂν τὸ νομίζετε πὸς με τέτοιες ψεφτιές τὸ ἔθνος θὰ προκόψῃ, γελιέστε. Πᾶει κάτω και τὸ φταῖτε πρῶτοι ἑσεῖς.

Μὰ νὰ μὴ θαρρῆτε πὸς μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος νὰ βλέπῃ τέτοια καμώματα, και νὰ μὴ βάλῃ τὰ δυνατὰ του, γιὰ νὰ τελειώσουνε μιὰ ὄρα προτήτερα. Ἐγὼ ξέρω τί σὰς χρειάζεται και θὰ τὸ κάμω, ἐπειδὴ κινυνέβει τᾶμοιρο τὸ ἔθνος με τὰ σωστά του. Ὡς τώρα σὰς λυπήθηκα ὄλους και δὲ μίλησα. Θὰ γράψω κᾶθρο γιὰ τὸ ζήτημα και θὰ τὸ γράψω νὰ δημοσιεφτῆ σὲ κανένα παρισιανικὸ περιοδικό. Ἐκεῖ θὰ ξεσκεπαστοῦνε τὰ φερσίματά σας. Τὶς κα-

Όμως η συνείδηση του Μαυροκορδάτου δὲ φαίνεται νὰ εἶταν δλότελα νεκρωμένη. Τὸ βλέπουμε αὐτὸ ἀπὸ μερικά του λόγια γραμμένα στὴ φυλακὴ. «Πολλάκις τὸν αὐτὸν τῆς δουλείας λίθον κυλίωμεν», λόγου χάριν. Ἄλλου πάλι κλαίγεται μὲ τίς κακίες τοῦ αὐλικοῦ βίου. Εἶχε μὲ ἄλλους λόγους χαμίνα τὰ νερά του, καὶ μπῆκε στὰ βάσανα ἀπὸ τὴ φορὰ τῶν περιστατικῶν, καὶ ὄχι ἀπὸ γυμνὴ ἀσυνειδήσια.

Στὴ φυλακὴ ἔχασε καὶ τὴν ἀγαθὴν του μητέρα. Κι ὅμως τὰ παθήματα δὲν τὸν ἄλλαξαν, παρὰ στὰ 1685 τὸν ξαναβλέπουμε Μεγάλου Δραγομάνου, τὰρπαγμένον του πλούτη γυρισμένα, καὶ μὲ νέα μάλιστα σοδήματα. Δὲ θὰ πολυλογίσουμε δηγῶντας τὴν πρεσβεία του στὰ 1688, ὅταν πῆγε στὴ Βιέννη μὲ τὸ Σουλταῖν Ἐφέντη, νὰ συμφωνήσῃ εἰρήνην μὲ Γερμανοὺς, μὲ Ρούσους καὶ μὲ Πολωνοὺς. Ἀπότυχον ὅμως πάλι, καὶ τρεῖς τέσσαρα χρόνια κατόπι γύρισε ἄπρακτος. Ὡς τόσο δὲν πῆκε ἡ καρδιά του βιογράφου του νὰ τὸν ἀφήσῃ μὴτ' ἐδῶ ἀνεγκωμιάστο, ἐπειδὴ μᾶς ξηγᾷ μὲ πόση τέχνη ἤξερε νὰ γυρίσῃ τὰ ζῆλωμά του πρὸς ὄφελος τῶν πατριωτῶν του, λόγου χάριν ὅταν παρουσιάστηκε στὸν Αὐτοκράτορα μὲ ἄλλους τέσσαρεις ὁμογενεῖς ἀκόλουθους ἢ συντρόφους. Τέτοιο ὄφελος πῶς μπορούσε νὰ τοὺς χορηγήσῃ, κοντὰ στὸ νοῦ. Καὶ μῆτε τ' ἀφισβᾷλλουμε πῶς ὄφελος λογαριάζετο τὰ χρόνια ἐκεῖνα νὰ παρουσιασθῆς σὲ ξένη Αὐλὴ ἀντιπρόσωπος τοῦ Σουλτάνου. Νὰ μᾶς τὰν ξηγῶμεν ὅμως αὐτὸ χτεσινὸς χρονολόγος καὶ νὰ μᾶς τὸ χαρακτηρίσῃ ὄφελος δίχως νὰ κοκκινίξῃ, μᾶς φαίνεται μὲ τὴν ἀλήθεια ἀπίστευτο. Ὁ τὸν ξέφυγε χωρὶς ἄλλο ἢ λέξη.

Ἡ ἀληθινή του δόξα ἀναλαμψε στὸ Κάρλοβιτς (1698). Ἀδύνατον νὰ ἱστορηθοῦν ἐδῶ τὰ διπλωματικά καθέκαστα τοῦ Συνέδριου ἐκεῖνου. Ἄν καὶ δεύτερος στὴ σειρά ὁ Μαυροκορδάτος, (ἐρχότανε κατόπι ἀπὸ τὸ Ραῖζ Ἐφέντη Ραμὴ Μεχμέτη), φάνηκε ὅμως πρῶτος στὴ δύναμη τοῦ λόγου, μονομάχησε μὲ ἀντιπρόσωπους πέντε Κρατῶν, καὶ βγήκε νικητὴς σὲ μεγάλα ζητήματα. Ἄλλου πρέπει νὰ πᾶμε νὰ μελετήσουμε τὸ περίφημον τὸ ζήτημα ἂν τὰ σύνορα καὶ ἡ κατοχὴ ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ ἰσχυροῦν συνεχρόνα, ἀλλοῦ τὰ ἐπιχειρήματα μὲ τοὺς Βενετούς ἂν ἔπρεπε ὁ Μοριάς νὰ χωρισθῇ γιὰ χάριν τοὺς ἀπὸ τὸ Λαϊμὸ ἢ ἀπὸ τίς πλάτες, ἀλλοῦ ὅλα ἐκεῖνα τὰ πολύκροτα προβλήματα ποὺ ἔλυσε ὁ μέγας ὁ νοῦς τοῦ Χιώτη, ποὺ στήν ἀνάγκη ἐβγαλεῖ καὶ ἀπὸ τὸ Κοράνι ἐπιχειρήματα. Ἐμᾶς ἐδῶ δουλειὰ μᾶς εἶναι νὰ ρωτήσουμε ἕνα πρᾶμα μονάχα. Ὁ ἔξοχος αὐτὸς ἄνθρωπος, ποὺ ὕστερ' ἀπὸ τὸ Κάρλοβιτς ἀνακηρύχθηκε *Μαχρέμ*—*Ἐσράχης*, ἀπὸ τὸ Σουλτάνο, *Ἐκλαμπρότατος* ἀπὸ τοὺς ραγιαδες του, *Κόμητας* τῆς *Αὐτο-*

ταγγελίας, τὰ μαντατουρέματα, ἐκεῖνο τὸ ἀσιατικὸ, τὸ κούρδικον, ποὺ δὲν ἀφίνει τὸν ἄλλον νῆχην γνώμη δική του, τὴν κατάχρησιν τῆς δυνάμεως τὴν κακορίζικην, ὅλα θὰ τὰ φανερώσω, γιὰ τὴν ἐπιθυμίαν πᾶς τὸ χρέος τὸ ἠθικόν. Δὲ θὰ παραιτήσω, χωρὶς νὰ τοὺς διαφεντέψω μὲ τὰ μέσα μου, τὸσους νέους ποὺ τὸ καλὸ γυρέβουν καὶ ποὺ ἡ πρόληψις τῆς ἀμάθειας καὶ τοῦ δασκαλισμοῦ, πολεμᾷ μὲ κάθε τρόπο νὰ τοὺς καταστρέψῃ. Ἄμα πρῶτοι ἐσεῖς προδίνετε τοὺς δικούς σας, οἱ Τούρκοι τί θὰ τοὺς κάμουνε τότες; Νὰ ντρέπεστε γιὰ τὸν ἀχρεῖον τὸν τρόπο. Μὲ τὴν καθαρὴ βουλήν καταστρέφετε τὸ ἔθνος. Μπορεῖ ἀπὸ τὸ νὰ μὴν τὸ νοιώθετε. Δὲ σημαίνει ὅμως πῶς ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ καταγγέλετε καὶ νὰ καταδιώχετε. Μοῦ ἔδωκε καὶ μίνα ἢ τὴν μὴν πέννα. Ὁ θὰ τὸ δῆτε, γιὰ τὴν ἀπὸ τῆς φέρνεστε, θὰ πῆ πῶς παίρνετε ἀπάνω σας καὶ τὴν ἐφτόνην. Ἄξιζεν νὰ μάθῃ ὁ κόσμος ὅλη τὴν ἀλήθειαν, γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδας.»

Τόσα τοῦ ἔγραψα τοῦ φίλου, γιὰ νὰ ξέρῃ. Καὶ ἠύχασα. Καὶ εἶναι περίεργον τί γαλήνη ἀμέσως βασιλεύει στὴν ψυχὴ μᾶς, ἅμα καταλάβουμε τὸ χρέος

κρατορίας ἀπὸ τὴν Γερμανία.—τί μᾶς εἶτανε; Αἷμα μᾶς, καὶ τίποτις ἄλλο.

Στ' Ἀγιοταφίτικα ζητήματα ὡς τόσο, ὅπως πρὶν ὁ Νικουστὴς, ἔτσι τώρα καὶ ὁ Μαυροκορδάτος φιλοτιμήθηκε νὰ πολιτευτῆ σύμφωνα μὲ τὰ ἔθνη μᾶς συμφέροντα. Ἄμα ἐρχότανε λόγος γιὰ τέτοια, τοὺς ἔβλεπε δλους πατριώτες τῆς φτηνῆς ὅμως καὶ τῆς εὐκολῆς σειρᾶς πατριώτες. Ἐπειδὴ ἐπιμένοντες νὰ λειτουργοῦνε στοὺς τόπους ἐκεῖνους Ὁρθόδοξοι καὶ ὄχι Φραγκισκανοὶ ἱερεῖοι δὲν ἐρέθιζαν τὴν Τούρκικην τὴν ὀργήν, ἅρα δὲν εἶχανε φόβον μῆτε ἀπὸ Τούρκικην τιμωρίαν. Μ' ἄλλους λόγους ὁ πατριωτισμὸς αὐτὸς θυσίαν δὲ γύρευε.

Ἄς μὴν παραλείψουμε καὶ τὸ μεγαλύτερον ἠρωϊσμὸν τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἄς ἀκούσουμε μάλιστα πῶς τὸν δηγῆται ὁ ἴδιος ὁ χρονολόγος του, περιγράφοντας τὴν σκηνὴν τῆς Πατριαρχείας, ὅταν παραιτήθηκε ὁ Ἰάκωβος καὶ προχειρίστηκε ὁ κύριος Καλλίνικος. «Πηγαίνοντας (λέει ὁ Δαπόντες), δυὸ Κληρικοί νὰ τὸν φέρουν (τὸν κύριον Καλλίνικον) ἄρχισαν ὀλίγον. Ὁ δὲ Καρυσφύλλης, μέγας λογοθέτης, εἶπε: τί κάμουν αὐτὰ τὰ βουβάλια καὶ ἀργοῦν;... Ὁ Ἀλέξανδρος τότε τὸν ἔκρουσε καὶ... εἶπε πρὸς τὸν λαόν. Ἴδετε, χριστιανοί, ὁ ἀσεβὴς νὰ λέγῃ τοὺς Κληρικούς βουβάλια! Καὶ ὁ Καρυσφύλλης τότε τὸν ἀπεκρίθηκε λόγια ἐναντίαν τῆς τιμῆς του. Καὶ... ὁ μέγας δραγομάνος ἔτρεξε καταπάνω του, καὶ ἐδάρθησαν. Ὅμως τίς γροθιὰς τίς ἔφαγεν ὁ Καρυσφύλλης.»

Ἐπαθε νέους καταδιωγμούς καὶ νέα βάσανα ὁ Μαυροκορδάτος στὰ 1703. Κατόπι ἀπὸ ἄλλα τρία χρόνια ὅμως ἠσύχασε μιά γιὰ πάντα, ἀφοῦ ἀφιέρωσε τὴν πολυτάραχην ζωὴν του καὶ τὸν ἔξοχον νοῦν του σὲ πράγματα ποὺ ποτέ δὲ θὰ τὰ φιλονεικήσῃ γιὰ δικὰ τῆς ἢ ἐθνικὴ ἱστορία μᾶς.

(ἀκολουθεῖ)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Λογιάσαμε πῶς στοὺς διάφορους σύλλογους, σωματεία, ἐταιρίαι, σχολεῖα κλπ. τῆς Ἀθήνας, ἀπάνω ἀπὸ 100 λόγοι καὶ ποιήματα ἐξφωνηθήκαν, γιὰ τὴν Ἐθνικὴν γιορτὴν τῆς περασμένης Τρίτης.

—Οἱ ῥήτορες ἀπ' τὴν μιὰ μεριά, καὶ οἱ ἀκουστικὰς ἀπ' τὴν ἄλλη νομίζουσι πῶς τὸ μεγαλύτερον καθήκον τοὺς πρὸς τὴν πατρίδα, εἶναι νὰ μεθύσουνε μὲ λόγια κάθε χρόνον τῆς μέρας αὐτῆς, καὶ ὕστερα νὰ πᾶνε σπῆτι τοὺς νὰ κοιμηθοῦν μ' ἡσυχίαν συνείδηση.

—Ὁ Θεοτόκος τὸν πανηγυρικὸν του τὸν ἐβγαλε στὴ

μᾶς, ἅμα μιλῆσῃ μέσα μᾶς ἡ δύναμη τῆς Ἰδέας, ἅμα δὲ φοβηθοῦμε ἀνθρώπους ποὺ σωστὸ ἐκεῖνο νὰ μᾶς φοβοῦνται, ἀφοῦ ἐμεῖς ἔτσι ποτέ μᾶς δὲ θὰ φερθοῦμε, καὶ φυλάγομεν καταβάθρα τὴν λατρεία τῆς λεπτειᾶς καὶ τῆς ἠθικῆς. Φτάνει μιὰ φορὰ κανεὶς νὰ τοὺς δείξῃ θάρρος καὶ θὰ δῇ τί ἐφοκὸν ποὺ εἶναι, θὰ δῇ πῶς θὰ τὸν ἀνταμείψῃ τὸ συναίσθημα τοῦ ἡσυχου τοῦ κουράγιου. Ἔτσι θὰ συνήθισῃ καὶ μάλιστα θὰ καμαρώνῃ τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἄδολην χαρὰν.

Καὶ τώρα νὰ πᾶμε στὸ Νησί μᾶς, τὸ θεῖον τῆς Πρίγκηπος τὸ Νησί. Ἐκεῖ νὰ χαροῦμε καὶ μεῖς τὴν χαρὰν τῆς Ἰδέας. Νὰ γεμίσῃ τὴν καρδίαν μᾶς ὁ ἀπέραντος ὁ πόθος τοῦ καλοῦ. Κάθε χρόνο ἐρχομαι καὶ σὰς γράφω ἀπὸ ἕνα Πρόλογον. Στὸ μεταξύ ἀκολουθοῦν τὰ θρόνικα ποὺ εἶτε κακὰ εἶτε ὄχι, ὁ καθένας μᾶς τὰ δοκιμάζει. Ἄφτος ὁ Πρόλογός μου θέλω νὰ μᾶς φέρῃ στὸ Νησί, τὸ Νησί τῆς Ἀρμονίας, ὅπου λάμπουσι παντοσινὰ ἢ Ἀλήθεια, ἢ Ἐλευθερία καὶ ἢ Ἀγάπη.

Τετάρτη, 26 τοῦ Θεριστοῦ 1907.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Βουλὴν, μιλῶντας γιὰ τὰ ἔξωτερικὰ ζητήματα. «Οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὰ συμφέροντα καὶ αἱ συμπάθειαι τῆς Ἐθνοφύλης, δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὴ νὰ θυσιάσῃ τὸν Ἑλληνισμόν». Ποτέ ἴσαμε τώρα ἡ πολιτικὴ τοῦ «Σῶσον ἐλέησον» δὲν εἰπώθηκε ἐπιγραμματικώτερα.

—Ὁ Μιστριώτης εἶπε πάλι τὸ χρυσόλογόν του καὶ τὴν μέραν τῆς Ἐθνικῆς μᾶς γιορτῆς.

—Σὲ κάποια φημερίδα ἔγραψε ἄρθρον ποὺ ἀρχινᾷ ἐπὶ τῆς «Μετὰ μακροαῖονα τῆς δουλοσύνης ζῶσον ἐφάνης λαμπρὸς καὶ μεστὸς χρυσοφαῶν ἀκτίνων ἐν τῷ στερεώματι τοῦ Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ, διαφρηλάτα Ἰλιε, κατὰ τὴνδε τὴν ἀγίαν ἡμέραν, ἐν ἣ ἐνευργήθη ἡ κρίσις...»

—Καὶ τελιώνει. «Ἡ ἀνδρεία δὲν εἶναι ἀναγκαῖα μόνον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ, διότι ἀπὸ τινος χρόνου ἀνεφάνησαν προδότες, οἵτινες ἐκ παντὸς τρόπου πειρῶνται ὅπως διὰ τῆς μεθόδου τοῦ χυδαῖσμου διασπάσωσι τὴν ἐνότητά τῆς γλώσσης, ἐφ' ἧς ἐρείδεται ἡ σωτηρία τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ ἐπίφωσις τῆς Ἐκκλησίας.»

—Ὁ σεβαστὸς ἀνὴρ πᾶσαι φησὶναι τώρα τελευταία ἀμηνία καταδύωσιν καὶ ὅλο προδότες βλέπει στὸν ὕπνον του καὶ στὸν ζῦπνον του, καὶ μάχεται κάθε ὥρα νὰ τοὺς ξεπαστρέψῃ μὲ λόγους καὶ μὲ ἄρθρα. Αὐτὸ τοῦ εἶναι ἀρετὴ τιμωρία τοῦ δύστηχου.

—Ἦστερα ἀπὸ τὴν τόση λογοκοπία μᾶς ἤρθε ἀν ἀνακούφιση τὰ λίγα μεστωμένα καὶ σοφὰ λόγια τοῦ Παλαμᾶ μᾶς, στὴν «Ἀκρόπολη» τῆς 25 τοῦ Μάρτη.

—Ὁρθοστυλώθηκε ἀπάνω ἀπ' ὅλους ὁ Ποιητὴς καὶ φωνάζει πῶς «μὲ φιλήσυχους νοικοκυραίους, μὲ φαρμακόνους πατριώτες, καὶ μὲ λογιώτατους τῆς Βιβλιωνίας δὲν πλῆθύνονται τὰ ἔθνη».

—Τούτη τὴν Κερικὴν στὸ Πανεπιστήμιον «τελεῖται» τὸ Σεβαστοπούλειον ἄγος. Ὅσοι θέλουσι νὰ γελάσουνε μὲ τὴν καρδίαν τοὺς, δὲν ἔχουνε παρὰ νὰ βρεθοῦν ἐκεῖ γιὰ νὰ καταμαρῶσουν ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ Μιστριώτη φορτωμένον ἀπὸ φάρμακα, μετοχές, μέσους ἀρίστους κτλ. ἀπὸ τὴν κορφήν ὡς τὰ πόδια.

—Ὁ διευθυντὴς τοῦ «Νουμᾶ» κ. Τυχοπούλου βγήκε σὲ ταξίδι τὴν περασμένην βδομάδα ἴσαμε τὴν Κέρκυραν. Ὁ εἶναι ἐδῶ σὲ δυὸ—τρεις μέρες.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Α. Βασ. Διάβατε τὴ σημερινὴν μᾶς ἐπιφυλλίδα καὶ κεῖ θὰ βρῆς τὴν ἀπάντησιν. Ὁ «ἐπιφυλαχτικὸς» εἶναι μισὸς δημοτικιστὴς, ἔχει καταλάβει μονάχα ἀπὸ τὴν μισὴν μεριὰν τὸ ζήτημα. Γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ κανεὶς τὸν κανόναν τῆς γλώσσης, κατὰ τὸ μεγάλο παράδειγμα τοῦ Ψυχέρη, ἀνάγκη πρῶτα πρῶτα νὰ μὴν εἶναι στενοκέφαλος. Τάλλα εἶναι πρόφασες καὶ ἀδυναμίαι.—κ. Α. Τ. Τὸ ἐπιγράμμα ποὺ μᾶς ἔστειλες καθυστέρησε, καὶ τὸ τυπώσαμε ἐδῶ.

ΣΤΟ ΚΑΠΕΛΛΟ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗ

Μαῦροι ἀνεβαίνουνε καπνοὶ
Στὴ σκουριασμένην μηχανὴν
Ποῦ δτέκεσαι φουγάρον.

Κ' ἐδὴ μὲ κείνινε μαζί

—Κ' ἄς χάσκουν γύρω σου οἱ χαῖροι—
Τράβα λοιπὸν στὸ κάρρον.

—κ. Μαρ. Δημ. Δὲν τὸ ξέρεις πῶς οἱ περισσότεροὶ χτυπᾶνε τὴν δημοτικὴν ἀπὸ σφύρον; Πουθενὰ δὲν μπορεῖ νὰ κρυφτῇ ἡ ντενεκεδοσύνη τόσο καλά, ὅσο κατὰ τὴν καθαρῶστα.—κ. Χ. Σφ. Τοῦ Σταμίου Βαλβίου οἱ «μαφυλάκαί σίλφακες» εἶναι ὁ Μιστριώτης, ὁ Γαρδικας, ὁ Ζησίου, ὁ Φαραντάτος, ὁ Βάσσης, ὁ Χατζιδάκης, καὶ ἡ ἄλλη παρέα τῶν δασκάλων, ποὺ χτυπᾶνε τοὺς χοντροὺς μιστοὺς ἀπ' τὸ κουβέρνον. Αὐτοὶ εἶναι τὰ ἀληθινὰ μίσθορα ὄργων τῆς Καθαρεύουσας.

Ἡ ΛΑΓΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

εἶναι ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ γιὰ τὸ λαὸν καὶ δέχεται καταθέσεις ἀπὸ μιὰ δραχμὴν καὶ ἀπάνω.

Σοῦ πλερώνει τόκον 4 1/2 % καὶ σοῦ δίνει πίσω τὰ χρήματά σου ὅποτε θελήσῃς εἶτε ὅλα εἶτε μέρος ἀπ' αὐτά.